

CHILE BULLETTINEN

Nr 4/86

Årg 14

Pris 10 kr

Arpilleras -
textilkonst
med budskap

Chile efter attentatet

Ansvarig utgivare: Margareta Björling

Redaktion: Rosemarie Andersson, Maria Bergstrand, Margareta Björling, Ulrika Johansson, Maarit Lahtinen

Pressläggning: 1 december 1986

Tryckeri: Tryckop, Stockholm

Omslagsfoto: Christer Hamp

Prenumerationspris: 50 kronor för 4 nr. (Myndigheter och institutioner: 70 kr) Betala på pg 50488-6, Chilebulletinen. Ange från vilket nummer prenumerationen skall börja.

Stödprenumeration: 100 kronor

Medlemskap i Chilekommittén inkluderar prenumeration på Chilebulletinen. Betala 150 kr på pg 88 72 33-5

Adressändringar sändes till: Chilekommittén, Box 622, 101 28 Stockholm

CHILEKOMMITTÉN

Adress: Box 622, 101 28 Stockholm

Telefon: 08/40 53 04

Besöksadress: Solidaritetshuset, Barnängsgatan 23

Chilekommitténs målsättning är att politiskt och materiellt stödja motståndskampen i Chile. Insamlade medel går oavkortat till motståndskampen inne i Chile.

Chilekommitténs plattform: Bekämpa imperialismen, Stöd motståndet - Bojkotta diktaturen, Frige de politiska fångarna, Stöd det chilenska folkets kamp för socialism, Stöd arbetarrörelsen i Chile

Chilekommitténs solidaritetsfond

Pg 65 39 28 -2

Chilekommitténs kampfond (solidaritetsarbetet i Sverige)

Pg 88 72 33 - 5

INNEHÅLL:

3. Chile: Attentatet mot Pinochet
5. Chile: Intervjuer med oppositionen
6. Chile: Militärens strategi
8. Chile: Dagbok september - november
11. Chile: Yttrandefriheten sitter trångt
12. Arpilleras - bilder om diktaturen
14. Chile: Fackförening för de arbetslösa
16. Nya böcker om Latinamerika
18. Nicaragua måste överleva
19. Argentina: Mormödrarna
20. Utdrag ur Garcia Marquez roman
»Kärlek i kobrans tid»
22. Nyheter och Kommentarer

Nej till tortyr och dödsdomar!

Situationen för de politiska fångarna i Chile har blivit allt allvarigare. Militärdomaren i Santiago har nyligen avkunnat tre dödsdomar sedan Högsta Domstolen godkänt att antiterroristlagen från 1984 får tillämpas retroaktivt. De som nu har dömts anklagas för brott som skulle ha begåtts 1983, dvs redan innan lagen fanns. De dömda har fem dagar på sig att överklaga till krigsrätten.

En politisk fånge har tidigare fått sin dödsdom i första instans. Den militäre åklagaren har yrkat på dödsstraff för ytterligare tio politiska fångar.

De fyra politiska fångar det gäller är Carlos Araneda Miranda, Jorge Palma Donoso, Hugo Marchant Moya och Carlos Garcia Miranda. De har tidigare haft dödsdomar hängande över sig. Men rättegångarna har uppskjutits på grund av styrkan hos den internationella opinionen.

En vaken världsupinion måste även denna gång träda in. En storm av protester kan rädda deras liv!

Efter attentatet mot Pinochet fängslades ett stort antal oppositionella. Fem av dem görs direkt ansvariga för attentatet. De befinner sig i isoleringscell och utsätts för tortyr. Det är viktigt att uppmärksamma även deras situation!

Skriv brev till Pinochet!

»Jag/vi kräver:

Slut på repression och tortyr! Respekt för de mänskliga rättigheterna! Nej till dödsstraff och militärdomstolar! Frihet för de politiska fångarna i Chile!»

Texten på spanska:

»Exigimos:

Fin a la repression y la tortura! Respeto de los derechos humanos! No a la pena de muerte y tribunales militares! Libertad para todos los presos politicos en Chile!»

Adress: General Augusto Pinochet

Palacio de la Moneda
Santiago de Chile

Texten på muren lyder: GOD JUL TILL ALLA – UTOM TILL EN !!

**attentatet
mot
Pinochet**

Den 7 september 1986 är ett nytt datum att hålla i minnet i Chiles historia. Under några timmar tycktes tiden stå fullständigt stilla denna värliga söndagskväll i Santiago. Hela Chile höll andan.

SÅRAD TYRANN TILL ATTACK

På TV och i radio upprepades gång på gång samma nyhet: Presidenten har utsatts för ett attentat; fem av hans säkerhetsmän har omkommit, men Pinochet är i säkerhet.

Är han verkligen det?

Varför ser inrikesministern och regeringens generalsekreterare så förskräckta ut i TV-rutan?

Varför säger de inget mer? Vem står bakom attentatet?

I några av Santiagos kåkstäder byggdes det den här kvällen barrikader och tändes eldar för att fira – vad man trodde – slutet på diktaturen. De flesta undrade

dock förskräckt vad som nu skulle hända. Många tog redan samma kväll skydd hos föräldrar eller mindre utsatta vänner. Att repressionen skulle bli hänsynslös – oavsett vad som hänt och vem som låg bakom – det förstod alla.

Så morgonnyheterna dagen därpå i radio "Cooperativa"; Socialistledaren Ricardo Lagos har fängslats under natten; i gryningen kidnappades tidskriften "Análisis" internationelle reporter Jose Carrasco i sitt hem (han hittades senare mördad med 16 kulhål i huvudet); samtlig oppositionspress har förbjudits.

De dagar som följde blev för hela det demokratiska Chile en mardröm. Många återupplevde stämningarna från september 1973.

När Pinochet väl hämtat sig från den första chocken dundrade han vilt mot politiker och medborgarrättskämpar. De allra värsta farhågorna såg ut att besannas.

På Vicaría de la Solidaridad och Chilenska Kommissionen för Mänskliga Rättigheter jobbades det febrilt för att inregistrera alla uppgifter om arresteringar och mordhot, samtidigt som flera av deras representanter själva måste gå under jorden. Det kändes denna första vecka som om vansinnet fullständigt brutit löst. ▶

► Varje avsked av en vän kändes som om det kunde vara det sista. Om själva attentatet spekulerades det vilt. Chilenarna har sedan länge upphört att tro på officiella nyheter. Nu hade var och en sin hypotes om vilka som stod bakom. Var det militären själv? I samarbete med CIA? Hade Patriotiska Fronten Manuel Rodríguez verkligen militär kapacitet att genomföra ett stort pådraget attentat där alla undkommer?

Alla dessa hade klara motiv att undanröja Pinochet. Sedan flera månader tillbaka hade han yrkat på undantagstillstånd och hårdare tag, tvärt emot USA:s krav på dialog och respekt för de mänskliga rättigheterna. Enligt USA:s analys ökar kommunisthotet för var dag som går och Pinochet bara bidrar till att underblåsa våldspiralen. I sin tur utgör denna ett hot mot USA:s maktintressen i området.

Så gick diskussionerna de första veckorna, tills Manuel Rodríguez många uttalanden i Europa övertygade många om att det verkligen var Patriotiska Fronten som stod bakom det misslyckade attentatet. En större björntjänst åt oppositionen kunde knappast ha gjorts; i ett enda slag vreds demokratiklockan tillbaka åtskilliga varv. Folkrörelsen och de politiska partierna tvingades till reträtt och tog skydd.

På kort sikt hade militären kontrollen över en situation som höll på att gå dem ur händerna. Men den i början panikartade stämningen släppte redan efter några veckor. Första veckans "vendettamord" upphörde, undantagstillståndet kom att väcka skarpa internationella protester och USA hotade med att lägga in sitt veto i omröstningen om nya Chile-

En stor del av dem som nu söker sin tillflykt till Sverige och andra europeiska länder har verkligen utsatts för förföljelse och fruktar för sina liv. Andra orkar helt enkelt inte med mer fortryck, svält, och ständig terror.

...men även kampen

Men chilenarna har samtidigt under dessa 13 år uppövat en imponerande förmåga att återhämta sig efter nya slag. Den starka flykttrenden de första veckorna har redan lagt sig och den politiska kampen har återupptagits. I Santiagos fattiga kåkstäder finns ett brett och utvecklat nätverk av folkliga organisationer. Det var i

Ett attentat mot tyrannen – lyckat eller ej – måste få till följd att folkrörelsen och oppositionen drabbas av ökad förföljelse. Manuel Rodríguez allt öppnare band till Kommunistpartiet rättfärdigade starka repressalier mot partiet. Samtidigt skulle partiet isoleras framför allt av center-högerkrafterna som efter amerikanska UD:s starka påtryckningar profilerat en allians där den marxistiska vänstern inte får plats.

Pinochet behövde undantagstillståndet för att kunna slå hårt mot hela oppositionen och hålla sig kvar vid makten.

krediter i IDB och Världsbanken. Den efter attentatet monolitiska enheten inom krigsmakten visade sig vara kortvarig och sprickorna blev synliga.

Flykten fortsätter...

Vissa källor uppger att ca 30 000 människor lämnat Chile under september. Siffrorna är svåra att bekräfta, men redan förut lämnade varje månad tusentals "pobladores" och studenter landet för att söka skydd och arbete på argentinska sidan gränsen. Varje dag ger sig nya grupper av i landsflykt via flygplatsen Pudahuel, samtidigt som strömmen av återvändande paradoxalt nog inte mattats avsevärt.

dessa "poblaciones" som undantagstillståndet först kom att "brytas". Redan i slutet av september firades på många håll årsdagen av Pablo Nerudas död. Nu sjuder kåkstädemana återigen av aktivitet. Livet har i stort sett återgått till det normala. Undantagstillståndet varken ökar eller minskar osäkerheten.

Alla vet att nya attentat är omöjliga. Inom regeringen råder rädsla. Alla vet också att ett sårat djur reagerar i blint raseri. I Chile går det inte att sänka garden. Det är svårt att oförberedd stå emot ett måttat slag. Men, som en av mina vänner uttrycker det: man får vara glad så länge man vaknar med livet i behåll.

Santiago 15 oktober 1986
MARIA ERIKSDOTTER

”Pinochet verkar större för den som står på knä”

Den politiska situationen i Chile efter attentatet var förvirrad. Så småningom kom uttalanden från de politiska ledarna.

Följande text är ett urval ur intervjuer som gjordes i Chile av Alejandra Barrientos för Sveriges Radios spanskspråkiga program Panorama.

Intervjuerna gjordes vid två skilda tillfällen men har här sammanställt av Chilebulletinen, som även gjort översättningen.

Valdés: – I början av året arbetade alla »sociala krafter», stödda av de politiska partierna, tillsammans i Asamblea de la Ciudadad. Bland annat organiserade man en arbetsnedläggelse den 2-3 juli. Det blev den största arbetsnedläggelsen i Chile någonsin, och den orsakade osäkerhet inom regeringen som tyckte sig tappa greppet om situationen. Pinochet började prata om att han skulle sitta kvar som regeringschef även efter 1989.

– Inom oppositionen höll man på med förberedelserna för en liknande arbetsnedläggelse i september, när vapengömmorna i norra Chile hittades. Vår undersökning av saken gav som resultat, att en del av dessa vapen har införts i Chile av sektorer, som sedan en tid har hållit på att »militarisera sig», beväpnat sig. Vi fördömer detta.

– Och sedan kom attentatet! I Chile var till en början tveksamheten stor om vilka attentatmännen var, eftersom Pinochet kom undan. Attentatet utfördes av ultravänstern, och det gav Pinochet tillfälle att stärka sin ställning och införa beläringstillstånd. Pinochet passade också på att genomföra en stöd-demonstration i Santiago, som dock inte samlade mer än 9 - 10 000 människor, trots att folk fick betalt och kördes dit från hela landet.

– Pinochet är nu svagare än före attentatet, eftersom han har gett sig på oppositionen så hårt och behandlar alla som marxister.

Sanfuentes: – På en väggmålning i Santiago finns en mycket bra beskrivning av läget i Chile: »Pinochet känns större för dem som ställer sig på knä».

– Oppositionen har inte varit enad efter den 2-3 juli. Efter arbetsnedläggelsen som var en stor framgång, minskade den borgerliga oppositionen, Alianza Democrática och Demócrata Cristiana, sitt deltagande. Särskilt DC:s ledning med Valdés i spetsen ökade splittringen, genom att lägga stor vikt vid just det som skiljer oss åt. Där har den borgerliga oppositionen gjort ett stort misstag. Alla

Gabriel Valdés, är ledare för det kristdemokratiska partiet, DC, Demócrata Cristiano, som ingår i oppositionsfronten Alianza Democrática.

José Sanfuentes är ledare för det politiska blocket MDP, Movimiento Democrático Popular, där kommunistpartiet ingår.

Intervjuerna visar ganska tydligt vad diskussionen inom oppositionen i Chile handlar om.

oppositioner höll på att utforma förslag till handlingsprogram, där man var överens i många frågor. Efter att ha skrämts av arbetsnedläggelsen, ingrep imperialismen i Chile och började utöva påtryckningar, dels för att »vissa sektorer» skulle minska sitt deltagande i de gemensamma aktiviteterna och dels för att det inte skulle bli en politisk överenskommelse inom oppositionen.

– Tyvärr gav det resultat. DC vill inte ha massmobiliseringar idag, inte enighet heller. Den borgerliga oppositionen söker förhandla med Pinochet, men Pinochet har redan visat att han inte tänker göra det. De kanske tror att USA vill tvinga honom till det. Men vi tror inte att USA vill tvinga honom till det. Demokrati i Chile står i strid med de amerikanska transnationella företagens intressen. Därför kommer de att hålla Pinochet kvar åtminstone till 1989.

Valdés: – För oss finns det inte möjlighet till överenskommelse med MDP. Pinochet vill ha en beväpnad grupp att föra krig emot, kommunisterna. Men landet vill inte ha krig. Pinochet gynnas av att det dyker upp en grupp som säger sig vara i krig med honom, och som han kan straffa genom att arresteras och mördas dem.

– I Chile är det mycket ansvarslost, löjligt, jag skulle säga brottsligt, att använda sig av terrorism, därför att de som blir lidande är det fattiga folket. Det är något oerhört att säga sig vara folkets representanter. Opinionsundersökningar visar, att de bara har 8-10 procent av stödet. De är ganska starka på universitetet, men de är inte de starkaste, det är vi. Inom fackföreningarna är vi också störst. De håller på att tappa sitt stöd bland yrkesarbetande. Det som landet naturligtvis vill ha är fred, lugn, arbete, trygghet i hemmen och inte krig.

Sanfuentes: – Kommunistpartiet upprepar att de inte är ansvariga för attentatet. Attentatet faller helt på FPMRs ansvar. Men man får oss heller aldrig att säga ett ord emot det, vad vi än tycker

om ett sådant tillvägagångssätt. De har gjort allt, även satt sina liv på spel, för att motsätta sig diktaturen. Och hur ska man kunna förstå, att vissa vill förhandla med mördare och torterare? Vi hoppas de återfår förnuftet igen.

Valdés: – Det är omöjligt för oss att komma överens med partier som använder våld. Det förstör oss, och Pinochet krossar oss. Det som är viktigt är målet. Vi kämpar mot våld.

Intervjuaren: Håller DC på att lämna doktrinen om »civil olydnad»?

Valdés: – I all politik – och i krig, måste vi sätta oss emot soldater, tesen om civil olydnad håller vi på att lämna bakom oss. Vi reviderar den, därför att idag måste vi röra oss mer på det politiska planet. Vi ser att regeringen är svagare och i landet börjar man oroa sig över hur det ska se ut här efter Pinochet. Vi vill visa de lugna medborgarna, kvinnorna, de gamla, företagarna, de vanliga människorna, arbetaren – inte politikern, att med demokratin ska det finnas säkerhet, arbete och omförhandling av utlandsskulden. Vi vill inte ha kombinationen patriot-terrorist, bara för att sedan hamna i en annan diktatur.

Sanfuentes: – Mobiliseringen måste finna nya former, nya aktiviteter. Terrorn har påverkat folkets möjligheter att visa sitt missnöje. Den viktigaste uppgiften nu är att hjälpa massorganisationerna att vinna ny styrka. I oktober kommer det att bli viktiga aktiviteter, vi kräver ett slut på beläringstillståndet i slutet av oktober. Vi kräver också demokrati nu. De som är för demokrati i Chile har bearbetat två förslag angående landets demokratiska framtid. De som har gjort dessa förslag (AD och MDP) bör börja förhandla igen och presentera ett gemensamt förslag. Utan ett sådant kommer det inte att finnas möjligheter att regera Chile efter Pinochet. □

SÖNDRA

OCH

HÄRSKA

Enhetssträvandena inom oppositionen har kantats av många bakslag under årens lopp. Den historiska vattendelaren i Chile går mellan kristdemokrater och kommunister. Enbart för mycket korta perioder har motsättningarna kunnat överbryggas, nu senast i samarbetet kring den sk medborgarrättsförsamlingen (Asamblea de la Cívica).

Sedan några år tillbaka har det stående diskussionsämnet varit inställningen till den väpnade kampen i Chile.

För USA har Pinochet med åren blivit obekvämt. Hotet från kommunismen väger visserligen tyngre, men USA har insett att den marxistiska vänstern i Chile snarare växer än uttraderas. Skulden till detta har enligt samma analys just den blinda och repressiva politik Pinochet tillämpar.

Den tidigare sk tysta diplomatin har under 1986 övergått i en öppen diplomatisk offensiv, som går ut på att skapa en center-högerallians där marxisterna inte får plats.

Enhet utan utslutningar

USA ser inte med blida ögon på medborgarrättsförsamlingen som under de senaste månaderna stått för flera lyckade protestaktioner, bl a den landsomfattande strejken 2-3 juli. Det är den hittills bredaste sammanslutningen av sociala och fackliga organisationer. Här har kristdemokrater och kommunister kunnat samsas vid samma bord.

Inom oppositionen har Núñezfraktionen inom Socialistpartiet (med Ricardo Lagos som en av de främsta företrädarna), Kristna Vänstern, MAPU, delar av kristdemokraterna samt vänsterblocket MDP ihärdigt hävdad tanken på en enhet utan utslutningar.

Det misslyckade attentatet medförde en mycket klar tillbakagång i de svåra försöken att uppnå enhet. Till och med de inom kristdemokratin öppnaste sektorerna vände ryggen åt sina tidigare förhandlingspartners. Center-högerpartierna säger sig idag vara beredda att villkorslöst förhandla med militären. De tror inte längre på den sociala kampen som avgörande påtryckningsmedel.

Andra däremot, bl a Socialistpartiets viktigaste fraktioner (Núñez och Almeyda) och Kristna Vänstern pekar på behovet att förnya formerna för den sociala proteströrelsen.

Det är visserligen sant att våldet i första hand riktas mot folket, som i sin tur ofta svarar med våldsamma motreaktioner. Men det går heller inte att blunda för att vissa vänstersektorer ser den militära vägen som den enda möjliga för att störta Pinochet, och tar varje tillfälle i akt att åstadkomma väpnade sammandrabbningar.

Chile och Centralamerika

Chile är ett land med långa demokratiska traditioner och med få våldsinslag i sin historia – före 1973. Det är en av de många, men viktiga skillnaderna mellan Centralamerika och Chile. Paradoxalt nog är såväl Pinochets repressiva styrkor som yttersta vänstern skolad i centralamerikansk krigföring. Folket och den övriga oppositionen hamnar därigenom som en inklämd "sandwich" mellan parter som är beredda att fortsätta den militära striden.

Fortsatta sammandrabbningar är därför närmast oundvikliga. Det är ett faktum att Chile håller på att "centralamerikaniseras" i snabb takt. Militärens strategi är att "härska och söndra". Taktiken är dock inte densamma över hela linjen. Det har de senaste veck-

orna talats en hel del om "dialog" mellan regering och opposition. Pinochet själv har dock varit noga med att ange villkoren; erkännande av 1980 års författning (som för oppositionen är illegal), acceptering av regeringens utarbetade "tidtabell", isolering av kommunister och övriga marxister. Kristdemokraterna – som enligt Pinochet sitter vid samma köttgryta som kommunisterna – får enligt denna modell inte heller vara med. Flyggeneralen Mattei är den som idag talar ivrigast om behovet av en dialog. Själva ordet skorrar falskt på militärens läppar, men USA har åtminstone fått vissa generaler att inse att någon form av dialog är oundviklig om det ska bli några krediter.

– Den dag krediterna röstas igenom får vi alla huka oss, som en medborgarrättskampe sa häromdagen.

Tar emot påven

Under den närmaste tiden – åtminstone fram till jul – kommer mordhoten, de anonyma telefonsamtalen och t o m vissa kidnappningar att fortsätta, med eller utan "dialog".

Under sommarmånaderna januari och februari råder normalt politisk stiltje och i april kommer påven på besök. Inte ens en aldrig så desperat Pinochet kan tänka sig att ta emot katolska kyrkans högste man med undantagstillstånd och urskilningslös repression.

1986 utannonserades av oppositionen som ett avgörande år. "Låt oss ta emot påven i demokrati", var slagordet fram till september. Idag vet alla att något avgörande inte är att vänta i år, antagligen inte heller före 1989.

Nu gäller det att samla nya krafter och finna nya och effektivare former för motståndsarbetet. Och inte minst; att hålla ut och inte tappa modet.

Santiago 15 oktober
MARIA ERIKSDOTTER

Chile: Dagbok:sept-nov

Vapengömmorna

I mitten av augusti kom juntan med påståendet, att man hittat en stor vapengömma i norra Chile och lite senare en till i närheten av Santiago. I en stor propagandakampanj påstod juntan att ultravänstern höll på att förbereda en invasion i Chile med sovjetiska och kubanska vapen.

Ett tjugotal personer arresterades som misstänkta. Och den 27 augusti arresterades dessutom fyra journalister och två medarbetare på tidskriften CAUCE, som den 25:e hade publicerat en artikel där man ifrågasatte regeringens version om vapengömmorna. Artikelnen berättade att redan i februari -86 hade man i området ifråga sett och även fotograferat militärhelikoptrar i färd med att transportera något.

Samarbetssvårigheter

Oppositionen var fortfarande enad i Asamblea del la Civilidad och förberedde en gemensam protestdag den 4 september. Nu ville AD, den oppositionsfront där kristdemokraterna dominerar, att den dagen skulle bli en »Día de Reflexión» (dag för eftertanke) för att undvika våldsamma sammandrabbningar. MDP, den oppositionsfront där kommunistpartiet dominerar, CONFECH (studentrörelsen), pobladorrörelsen m fl fortsatte att planera en protestdag och arbetsnedläggelse.

Protestdagen 4 september

På protestdagen genomfördes demonstrationer i de större städerna i Chile. I Chuquicamata (den viktigaste koppargruvan i Chile) lades arbetet ned under en halvtimme. Enligt CONFECH deltog majoriteten av studenterna på något sätt i demonstrationerna. Alejandro Traverso från AGECH, lärarförbundet, sade att även om protesten inte var lika omfattande som i juli, så var deltagandet överraskande stort om man tar hänsyn till att AD drog sig ur den gemensamma protesten.

Den Chilenska Kommissionen för Mänskliga rättigheter rapporterade om fyra döda, tio sårade och 300 arresterade.

Attentatet

Den 7 september utsattes Pinochets bilkortage för ett attentat när den var på

väg från hans lantställe till Santiago. Flera fordon demolerades, fem livvakter dödades men Pinochet undkom oskadd.

I en TV-intervju strax efteråt vittade Pinochet med sin sårade hand och sade: »Nu börjar kriget mellan marxism och demokrati!»

Belägringstillstånd infördes och flera oppositionsledare arresterades. All nyhetsförmedling utsattes för censur, även utländska nyhetsbyråer drabbades. Análisis, Cauce, Fortín Mapocho och La Bicicleta fick totalt utgivningsförbud. Flera journalister arresterades och på natten den 8 september bortfördes José Carrasco, Análisis utrikesredaktör, av CNI-agenter. Dagen därpå hittades han torterad och mördad. Även tre andra personer, G Vidaurrazaga, F Segundo Rivera och A Muskabric, mördades kort efter attentatet.

Ett par dagar senare informerade en representant för FPMR, patriotiska fronten Manuel Rodríguez, att det var de som låg bakom attentatet. Han sade att det var avsett som en varning för Pinochet och meddelade också att alla attentatsmännen hade undkommit.

Inom oppositionen var förvirringen stor efter attentatet, liksom osäkerheten som en följd av den kraftiga repressionen. Först så småningom kom de politiska partierna med en analys av vad attentatet inneburit. (se intervju med Valdes och Sanfuentes)

I Chile hade det spekulerats mycket om vem som planerat attentatet. Var det arrangerat av Pinochet själv, av andra krafter inom armen, eller av CIA? För Pinochets del fick attentatet till följd att han kunde stärka sin position inför sina egna generaler och USA.

Pinochet och hans generaler

Inom juntan finns det sedan länge delade meningar, dels om hur lagen om politiska partier ska se ut och dels om eventuella ändringar i 1980 års konstitution.

Också bland Chiles övriga generaler har det gjorts uttalanden som har irriterat Pinochet. Enligt undersökningar som tidskrifterna APSI och CAUCE har gjort angående generalernas inställning till Pinochet, är 33 av Chiles 60 generaler hans fanatiska anhängare, 18 är rena yrkesmilitärer som utför order utan att

bry sig om vem som ger dem och 9 anses vara positiva till en dialog med centerhögeroppositionen. Tilläggas kan att några av de generaler som uttalat meningsskiljaktigheter med Pinochet, inom kort kommer att pensioneras, bl a Luís Danús och Carlos Frez. I oktober ersattes general Canessa av general Humberto Gordon i juntan.

USA och Chile

Mellan augusti och december pågår en flottmanöver med USA:s och Chiles marina styrkor längs Chiles kust. Dessa gemensamma övningar, UNITAS, har man haft sedan 1960.

De chilenska och amerikanska militärerna har nu haft flitiga kontakter. USAs armeanbefäl John Galvin var på besök i Chile i mitten av augusti och träffade några höga officerare. En av dessa, överste Mario Haeberle, kidnappades sedan av FPMR, som kom över ett hemligt dokument om USAs syn på den chilenska armens uppgifter just nu. Enligt Galvin förbereder sig USAs regering för två olika alternativ: Pinochets frivilliga avgång från presidentposten, eller ett inbördeskrig i Chile. I det sistnämnda fallet kan Chiles arme räkna med stöd från USAs latinamerikabaserade trupper.

Enligt USA-ambassaden i Chile planerar kongressen påtryckningar mot Pinochet i form av indragna lån. Edward Kennedy vill ha en ny lag som begränsar lånen till Pinochet. Michael Barnes (demokratisk parlamentariker) föreslog förändringar i Lagen om Internationella Finansorgan. Om hans resolution antas betyder det att de nordamerikanska representanterna i internationella organisationer måste rösta emot lån till Chile. Undantag skulle bara göras i de fall då lånen är »avsedda att tillgodose folkets elementära behov». En republikan, Douglas Bereuter, yrkar på en frysning av lånen till Chile och Paraguay under ett år.

Med dessa påtryckningar vill USA tvinga Pinochet att förhandla med högercenter oppositionen om villkoren för »övergången till demokrati» 1989.

USA anser att den enda möjliga förhandlingspartnern är AD, Alianza Democrática, därför utövar man också påtryckningar på AD för att tvinga dem att upphöra med samarbetet med MDP, framför allt att lämna kommunistpartiet utanför.

Polisen tar sig in på ett universitet

Dialogen

Den 13/10 uttalade Alianza Democrática att de fortfarande vill föra en dialog med krigsmakten, men de anser att de villkor som Pinochet ställer för dialogen inte ger några garantier eftersom de innebär att man accepterar 1980 års konstitution, som den absoluta majoriteten av Chiles folk vägrar godkänna.

AD stödjer sig på flygvapenchefen Mattheis uttalanden om att dialogen måste komma igång och utan villkor. Även inom regeringen finns det de som anser att konstitutionen kan modifieras. Men Pinochet själv anser att oppositionen bara vill ha en dialog som gynnar deras intressen, »AD försöker påtvinga regeringen sin vilja».

Francisco Javier Cuadra, regeringssekreterare, sade den 23/10: »Regeringen kommer definitivt inte att förhandla om en återgång till demokrati. Den institutionella vägen som fastslogs i 1980 års konstitution, kommer inte att ändras. Chiles krigsmakt har aldrig förlorat i en militär konflikt, inte heller i en folkomröstning. Pinochet har avvisat dialogen.»

Samtidigt för inrikesministern Ricardo García förhandlingar med några små högerpartier (PADENA, Avanzada Nacional, Partido Nacional) om den kommande lagen om politiska partier.

I slutet av oktober begärde Asamblea de la Ciudadad tillstånd för en demonstration i Santiago den 28/11. CNT anslöt sig senare till demonstrationsupploppet.

Den 17/11 överlämnade 13 partier ett dokument »Grundsatsen för en demokratisk regim» (Base de sustentación del régimen democrático) till Merino och chefen för karabinjärerna.

De 13 som undertecknat dokumentet är: Partido Demócrata-cristiano, Partido Nacional, Partido Socialdemócrata de Chile, Partido Republicano, Partido Socialista (Mandujano), Partido Liberal, USOPO (litet högerparti), Partido Humanista, Partido Radical, Partido Socialdemócrata, Partido Democrático Nacional, MAPU och Partido Socialista (Historico).

Dessa partier vill ha en politisk lösning, en återgång till demokratin utan väpnad kamp. De planerar att sätta igång en kampanj för fria val.

Den 24/11 bildades i Santiago Acuerdo Nacional Democrático, AND, av de 13 partierna som presenterat dokumentet med Grundsatsen. Den nya organisationens tre viktigaste mål är: att organisera en nationell rörelse för fria val, att fördjupa dokumentets krav, och att söka vägar för ett närmande till krigsmakten för att åstadkomma en fredlig övergång till demokrati.

Jorge Molina är AND:s språkrör.

»Acuerdo Nacional» (Nationella Överenskommelsen) som tidigare skrevs under av 11 höger-, center-, vänsterpartier finns nu inom »Bases de Sustentación del Régimen Democrático».

MDP säger: Vi utesluter inte en politisk lösning i princip även om lösningen skulle innebära begränsad demokrati, men vi tror inte att det är möjligt utan kamp och social mobilisering. Alianza Democrática har lite i taget övergivit sina tidigare ställningstaganden; man talar inte längre om att skapa en oregierbar situation genom protester och arbetsnedläggelser. Social mobilisering och kravet på »demokrati nu» nämns knappast. Centerpartierna verkar ha lämnat »Demanda de Chile» och »Asamblea de la Ciudadad» åt sidan.

Skolor och universitet

Den 30/10 skulle studenterna på Universidad de Chile i Santiago hålla kårval. Under valet stormade polisen universitetet och arresterade 274 studenter, (bland andra Humberto Buroto). Valet fick slutföras senare.

Av universitetets 22.700 studenter röstade 15.746. Den lista som domineras av kristdemokraterna vann med 5.961 röster, tätt följda av MDP-listan som fick 5.839 röster.

I Santiago ockuperade elever på mellanstadiet sin skola och krävde fria val och slut på undantagstillståndet. När polisen stormade in sårades 7 elever och 250 arresterades.

Nu undersöker både Universidad Católica och Universidad de Chile möjligheterna för att genomföra en andra valomgång, eftersom ingen lista lyckades få absolut majoritet (över 50 %) och man då enligt stadgarna ska rösta om.

På Universidad Católica fick »Gremialistas» (olika högersektorer) 35 %. DC-listan fick 33 % och MDP 25 %. I nästa omröstning tänker MDP alliera sig med DC för att besegra högern.

På Universidad de Santiago har man också haft kårval, där fick listan med MDP, IC, Juventud Radical Revolucionaria och Juventud Socialista 41 %. Listan med DC och Humanistas fick 33 % och högerlistan fick 18,5 %. För att inte behöva rösta om, gav vinnarna några platser i styrelsen till DC - Humanistas.

Nya lån

Ledaren för det västtyska Liberal-demokratiska partiets parlamentsgrupp (partiet ingår i regeringskoalition med kristdemokraterna) sade att en återgång till demokrati är omöjlig så länge Pinochet sitter kvar vid makten och han uppmanade Världsbanken att inte ge några nya lån till Chile.

Den 21/11 biföll Världsbanken ett nytt lån på 250 miljoner dollar till Chile.

Sverige, Norge, Danmark, Finland och Italien röstade emot lånet. USA, Kanada, Frankrike, Österrike, Holland och Spanien lade ned sina röster. Även om alla dessa länder också hade röstat emot, så hade det inte räckt för att avslå lånet.

USAs representant sade att USA avstod från att rösta på grund av den dåliga respekten för de mänskliga rättigheterna i Chile. Men beslutet hade inte varit lätt att ta, eftersom det chilenska folket gjort så stora uppoffringar för att förbättra landets ekonomi att de var väl värda ett nytt lån!

Arresteringar

Den 23 oktober arresterades 5 personer misstänkta för deltagande i attentatet mot Pinochet. De arresterade är: Victor Díaz Caro (son till Victor Díaz, PC, försvunnen 1976) Juan Moreno Ávila, Jorge Mario Angulo Gómez, Arnaldo Hernán Arenas Béjas och Lenín Fidel Peralta Vélez. De fördes till isoleringsceller i Cárcel Pública. Militäråklagaren Fernando Torres leder förhören med dem.

Han har beordrat arrestering av ytterligare 47 personer. Tidigare har 40 personer arresterats för delaktighet i attentatet. 24 har arresterats i samband med vapengömmorna.

Den 28 oktober dödades Gloria Pinto av en bil som avsiktligt körde på henne. Hon arbetade aktivt i organisationen för Anhöriga till de försvunna politiska fångarna och hon hade tidigare blivit hotad och misshandlad för att hon skulle upphöra med sin verksamhet.

Advokaten Eduardo Loyola (PS-Almeyda) släpptes fri den 28 oktober efter att ha suttit 25 dagar i fängelse utan att åtal väckts mot honom. Fortfarande kvar i fängelse är Rafael Maroto (MDP), Germán Correa (MDP), Guillermo Jerpins (AGECH) och Enrique París (studentledare).

De två chilensare som sedan december 1984 har bott på Sveriges ambassad i Santiago har äntligen fått tillåtelse att lämna Chile. De hade tagit skydd på ambassaden därför att polisen påstod att de skulle ha deltagit i ett attentat.

Vicaria de la Solidaridad summerar situationen efter 50 dagar med undantagstillstånd:

- I Santiago har 378 personer arresterats, 259 av dem är nu fria, 81 har ställts inför rätta och 56 sitter fortfarande fängslade utan rättegång.

- Dessutom har 73 personer blivit hotade av anonyma personer, 116 blev uppsökta i sina hem.

Den 10 november frigavs Germán Correa efter 60 dagar i fängelse.

Chiles Högsta Domstol deklarerade den 11 november att antiterroristlagen kan användas retroaktivt. Det betyder att Hugo Marchant Moya, Jorge Palma Donoso och Carlos Araneda Miranda kan komma att dömas till döden. De arresterades i september 1983 och anklagas för att ha genomfört attentatet mot militärgruppen Carol Urzúa den 30/8 1983. Eftersom

antiterroristlagen stiftades först 1984 hävdade deras försvarsadvokater att det är författningsvidrigt att använda den på något som hände 1983.

Den 14/11 gjordes 8 nya arresteringar: José Bustamante Donoso, hans fru Lucía Cárdenas Leiva, deras dotter Monica Bustamante Cárdenas, svärdottern Ermita Alvaro Pérez, Basilica Reyo Nova, Lautaro Cruz Sandoval, Oswaldo Quesada Quesada och Marcial Moraga Contreras. De anklagas för medlemskap i kommunistpartiet och Frente Patriótico Manuel Rodríguez och för att ha försett gerillan med vapen.

När advokaten som försvarar Lenín Fidel Peralta, den 15/11 fått träffa sin klient (först efter 20 dagars isolering och förhör) presenterade han en anklagelse mot polisen för olaga tvång, dvs tortyr, samt att hans klient tvingats skriva under ett papper, som han inte fick läsa.

Rafael Maroto, Mario López (pobladorledare) och Osiel Núñez (rådgivare för MDP) frigavs den 22/11. Guillermo Jerpins frigavs några dagar tidigare.

I Valparaíso arresterades 22 studenter från Universidad Católica i slutet av oktober och den 12 november arresterades ytterligare 19 studenter då karabinjärer stormade universitetet. Många av de studenter som arresterades i september och oktober sitter fortfarande fängslade. En av dem Luís Ibacache som studerar medicin, har dömts till 3 års fängelse.

Den 13 november gick Pedro Henríquez och Alejandro Muñoz in på Hollands ambassad för att väcka uppmärksamhet kring arresteringarna. När de lämnade ambassaden ungefär en vecka senare arresterades de omedelbart. □

Det är vanligt att grupper samlas och några minuter dansar »ringdansar» och sjunger nidvisor. Grupperna upplöses snabbt och samlas på nytt i ett annat gathörn.

Yttrande- friheten sitter trångt

Sedan 8 september råder belägringstillstånd i Chile. Det betyder bland annat att yttrandefriheten är ytterst kringskuren. Radion får sända bara det som regeringen tillåter. Samtliga vänstertidskrifter har utgivningsförbud. Mordhot mot journalister är inget ovanligt.

Den här intervjun med Oscar Pizarro på Radio Carrera gjordes före belägringstillståndet, men ger ändå en bild av den svåra balansgång massmedierna har att gå.

På första dagen av generalstrejken i Chile 2-3 juli utfärdade chefen för den undantagstillståndszon där bl a huvudstaden Santiago ligger ett dekret som begränsade friheten för fyra radiostationer i Santiago. De fick bara sända »reklam, musik och information tillhandahållen av regeringen».

Den anledning till förbudet som zonchefen gav i dekretet var att stationerna hade rapporterat om händelser som »klassificeras som terroristaktioner och aktiviteter av människor, organisationer, rörelser och grupper som är motståndare till vår sociala ordning».

De stationer som fick sin yttrandefrihet beskuren var mellanvägsstationerna Radio Chilena, Radio Cooperativa, Radio Carrera och Radio Santiago. Det var naturligtvis ingen slump som gjorde att det blev just de. Bland ett fyrtiotal stationer i Santiago är det de som mer än andra försöker gå den svåra balansgången mellan legalt och illegalt. Och det är nyheterna som är farliga för regimen i diktaturens Chile.

Facit av generalstrejkens bataljer blev bl a sju döda, 36 skadade och över 600 arresterade. Och några dagar senare, den 7 juli, hävdes dekretet mot de fyra radiostationerna och de kunde börja sända som förr. Men även utan särskilda, tillfälliga bestämmelser sitter yttrandefriheten trångt i Chile.

Yttrandefriheten graderad

Det mest slående är att yttrandefriheten är olika för olika medier. Den är graderad efter den genomslagskraft som mediet antas ha. Mest kontrollerad är alltså

televisionen, och därefter följer dagspressen, radion, tidskrifterna och teatern.

Teatern har en liten exklusiv publik, och där kan man få framföra den mest svidande kritik mot regimen.

De oppositionella tidskrifterna kan då och då ha avslöjanden som är mycket pinsamma för juntan men de är för dyra för att någon större del av befolkningen ska ha råd att följa vad som skrivs i dem.

Radion är hårt hållen, men några av stationerna gör vad de kan för att inom gränsen för det möjliga rapportera om vad som händer.

Dagspressen ger stort utrymme åt regimvänliga artiklar, och i TV får man ofta glo förgäves efter nyheter som berör den politiska oppositionen.

Informell kontroll

Det är främst genom att välja vilka nyheter man tar upp som radiostationerna kan ge uttryck för sin politiska inställning eller sitt oberoende. Vad som kan sägas och inte sägas varierar efter det politiska läget och händelserna i landet. Någon demagogi till förmån för oppositionen kan det aldrig bli tal om.

I Chile råder sedan militärkuppen 1973 undantagstillstånd, och undantagslagarna tillåter regimen att kontrollera medierna. Det sker mycket informellt. Massmediastyrelsen DINACOS ringer runt och talar om vad som är lämpligt eller olämpligt att ta upp. Påföljderna för dem som inte betar sig lämpligt är också mycket informella, mordhot och andra trakasserier är vanliga.

– Det är mycket svårt att arbeta som journalist i Chile, säger Oscar Pizarro, chef för Radio Carrera med 54 anställda, en av de stationer som drabbades av dekretet i juli.

Hans station har utsatts för beskjutning, och han visar upp en gevärskula som kom in genom fönstret en natt.

Demonstrerande journalister i Santiago

– Men jag måste erkänna att det på sista tiden varit en öppning för informationen. Under belägringstillståndet 1984-85 var det fullkomligt omöjligt att vidarebefordra information. Vi har trots allt en ganska stor frihet, men den har vi själva fått erövra, liksom de politiska partierna har erövat sin. – De är förbjudna och rent legalt existerar de inte. De har tillkämpat sig ett utrymme och idag talar alla om dem.

Kan yttrandefriheten öka i Chile?

– Det sista människan förlorar är hoppet. Om vi skulle se alla våra förhoppningar som omöjliga, och det har vi egentligen tillräckligt med anledningar till, så skulle vi inte ha tillräcklig kraft och sammanhållning för att försöka nå våra mål. Jag är övertygad att vi kommer att nå dem, för om vi inte gör det, så kommer vi att få en allvarlig kris.

Radions ansvar

Radio Carrera är helt reklamfinansierad och står till skillnad från de flesta andra stationer fria från kyrka, företag och organisationer. 60 procent av sändningstiden upptas av musik, resten är talade program av olika slag. Morgonen börjar med ett nyhetsblock, och förmiddagarna ägnas åt ett program speciellt för hemmafruar.

– I Chile lyssnar man mycket på radio, berättar Oscar Pizarro.

– Kvinnorna lyssnar i genomsnitt sex timmar om dagen. Vi gör ett program med ett bra libretto och den bästa musik som vi tycker kan sättas till det. Radioteater gör vi inte, det är för dyrt.

– Vi känner vårt ansvar, för de stationer som ger utrymme åt oppositionen eller försöker vara pluralistiska, har ett stort ansvar. De tidskrifter med samma tendenser som finns måste bli billigare. Nu är det för dyra för att nå ut till folket.

CHRISTER HAMP

Arpilleras – bilder som berättar om diktaturens vardag

Varje eftermiddag samlas kvinnorna i sina lokaler i Santiagos kåkstäder. De talar om vad som har hänt, eller inte hänt, i stadsdelen den senaste tiden. De enas om ett ämne, och så börjar de sy. De syr fast bitar av tyg i olika färger på ett större tygstycke och broderar de finare detaljerna med gam. I tyget berättar de om sina liv, om vad som händer i diktaturens Chile.

Motiven kan vara hämtade från den egna stadsdelen, som elavbrott och den gemensamma kranen där de hämtar sitt vatten, eller barnbispningen som kyrkan organiserar. Eller en demonstration framför presidentpalatset, dit de åkt för att få

veta var deras försvunna anhöriga finns.

Deras konst kallas *arpilleras*, ett ord som betyder säckväv. Det står för det enkla grova tyg som de syr fast de färgade tygbitarna på. De kvinnor som gör arpilleras gör det därför att de på något sätt måste tjäna ihop pengar för att försörja sina familjer. Deras män är arbetslösa eller sitter i fängelse, eller har helt enkelt bara försvunnit.

Många av grupperna är knutna till den katolska kyrkan och får hjälp och stöd genom den. Ibland har någon konstutbildad kvinna försökt lära ut komposition och färgteknik till arpilléristerna.

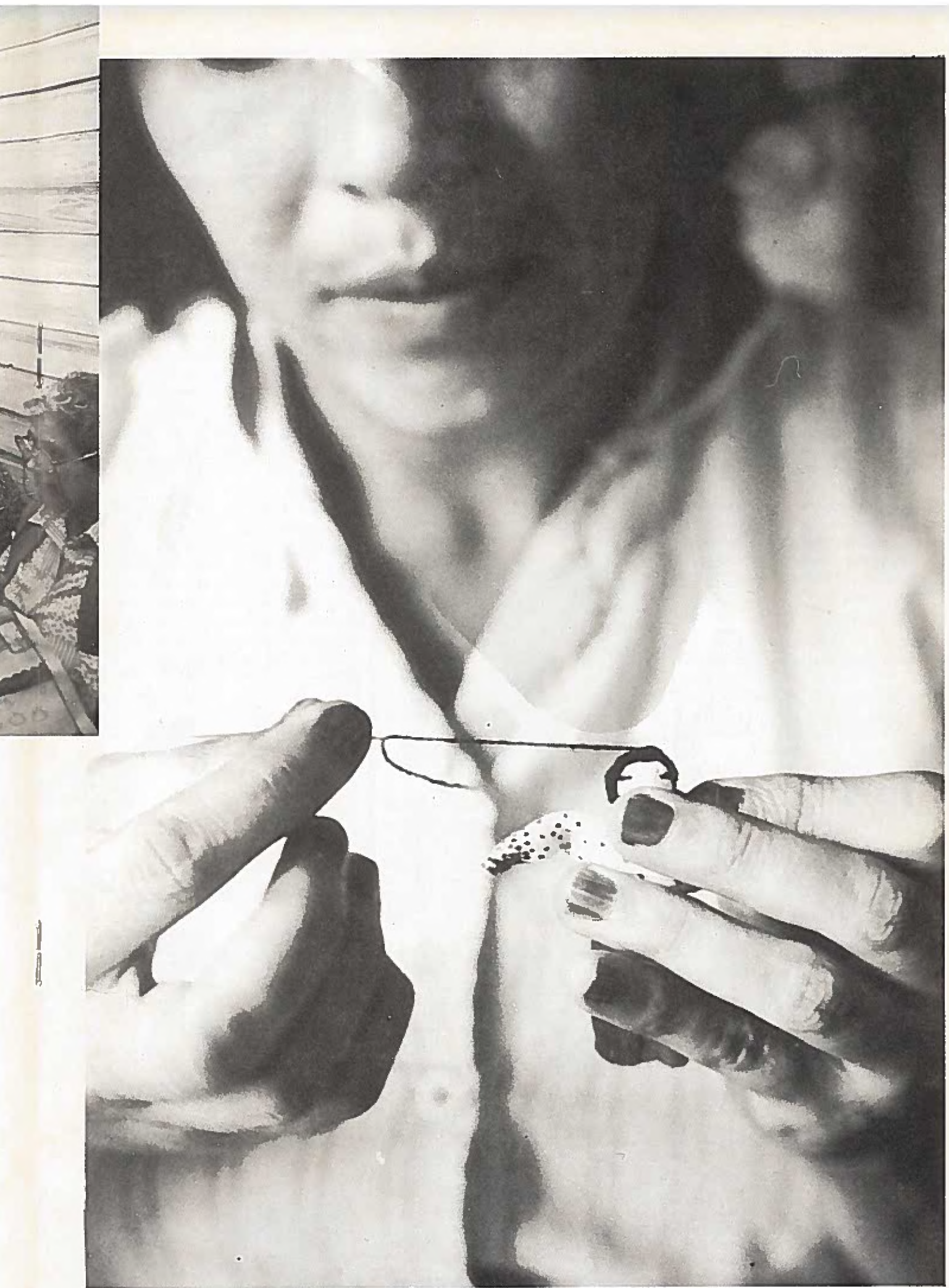
– Vi tycker inte det är så bra, säger

Winnie Lira, som arbetar på Vicaria de la Solidaridad.

– Det blir varken konst eller riktigt, folkligt hantverk, och vi ger inte den sortens hjälp. Arpilleras finns därför att det är något som chilenska kvinnor tycker om att göra.

Text och foto: CHRISTER HAMP

Ana Maria Lorenzens utställning med arpilleras och bilder från olika verkstäder öppnas på *Etografiska Museet* i Stockholm den 2 december. Ett bildspel om arpilleras av Christer Hamp visas under utställningstiden, som är fram till 1 mars.

Arbetslösa och arbetare med minimianställning har bildat ett fackförbund – FESIT – för att slåss för sina rättigheter. Chilebulletinen har träffat Oscar, fackföreningsrådgivare med ett förflutet som koppararbetare i Chuquimatagruvan.

FACKFÖRENING

– Det går inte att se tillkomsten av fackförbundet FESIT som något isolerat, säger Oscar. Vi måste sätta in det i sitt historiska sammanhang.

Den chilenska fackföreningsrörelsen har sitt ursprung i salpetergruvorna i norra Chile, dit stora mängder arbetare, jordlösa från södra Chile och även europeiska invandrare, drogs. Bland europeerna fanns arbetare med anarko-syndikalistiska ideer, som bidrog till organiseringen i fackföreningar.

Redan innan 1919 då Luis Recabarren grundade FOCH (Chilenska arbetarfederationen) existerade ett slags intresseorganisationer, som förutom att föra fram arbetarnas krav fungerade som en slags försäkringskassa.

Efter första världskriget började man framställa syntetiska gödningsmedel och salpeterutvinningen gick tillbaka. Stora skaror av avskedade arbetare drog med sina familjer söderut, till Santiago, för att försöka finna sin utkomst. Dessa arbetare förde med sig sina erfarenheter av fackligt arbete och sitt klassmedvetande och på så sätt spreds fackföreningsrörelsens ideer.

– Vad ledde då organiseringen till?

– På 1920-talet infördes den första arbetslagstiftningen, och därmed hade man börjat »inkorporera» den grupp i samhället som hittills hållits utanför – arbetarklassen. Dock berördes bara delar därav – främst var det arbetare från de strategiska näringarna som salpeter och koppar samt hamnarbetare och jämvägsarbetare som omfattades av lagstiftningen. Men efterhand organiserades andra grupper av arbetare.

1953 grundades CUT (Central Unica de Trabajadores), närmast motsvarande svenska LO) och den fackliga rörelsen var nu stor och pluralistisk.

I och med militärkuppen 1973 tvingas man tillbaka till förhållanden som liknar de som rådde vid sekelskiftet – folket fräntas helt sina sociala, politiska och ekonomiska rättigheter. Regimen slår till mot arbetarklassen på alla plan. Fackföreningsledare förföljs och mördas, man genomför massavskedanden från industrierna. I slutet av 70-talet ökar avskedandena lavinartat då stora delar av den chilenska industrin blir bankrutt till följd av juntans ekonomiska politik.

I den stora massan av arbetslösa befinner sig nu en mängd fackligt och politiskt medvetna arbetare, som så smått börjar organisera sig i arbetslöshetskommittéer.

Billig arbetskraft

I början av 80-talet skapar så juntan PEM och POJH, som ska syfta till att ge de arbetslösa en viss minimi-inkomst. Meningen är att detta ska vara något övergående, men istället blir det ett stadigvarande utnyttjande av de arbetslösa, närmast att likna vid slaveri. I många kommuner samarbetar borgmästare med privatindustrin och erbjuder billig arbetskraft i form av PEM och POJH. Istället för att vara arbetslösa rätt och slätt har de nu förvandlats till ekonomiskt produktiva arbetslösa.

Den starka klassmedvetenheten gör att man spontant organiserar sig och slåss för sina rättigheter. I december 1983 går man ut i en kraftig protest, som dock utnyttjas i massavskedanden och svartlistningar. Man inser, att det var bristen

på en stark organisation som ledde till misslyckandet, och beslutar sig för att skapa ett eget fackförbund. Man skulle då kunna arbeta mer effektivt för egna krav och samtidigt ha ett visst legalt skydd för sina aktiviteter.

Oscar säger:

– Dagens arbetslagstiftning tillåter förekomsten av »oberoende, tillfälliga» fackföreningar. (Därav namnet på FESIT, förbund av oberoende och tillfälliga fackföreningar.)

Visserligen kom lagen till för att splittra arbetarklassen, men vi använder oss av lagen för att uppnå precis motsatsen – enhet. PEM och POJH-arbetare tillåts inte att som sådana bilda fackföreningar då de ju inte är arbetare i egentlig mening utan arbetslösa. Men det kringgås genom att man bildar ett slags lokala fackföreningar som i sin tur representerar bl a kommunens PEM och POJH-arbetare.

Arbetslösheten i Chile uppgår enligt officiell statistik till cirka 13 procent, medan den reella arbetslösheten ligger någonstans på drygt 30 procent. Skillnaden mellan siffrorna beror, förutom sedan vanligt fiffel med statistiken, på att den stora kåren av PEM/POJH-anställda inte räknas som arbetslösa – trots att de inte heller räknas som arbetare i egentlig mening.

PEM/POJH motsvarar ungefär det svenska 30-talets AK-arbetare. Översatt betyder PEM programmet för minimianställning, och POJH programmet för familjeförsörjare. Men då lönerna uppgår till 3 000 resp 5 000 pesos/mån (100 resp 170 kronor), räcker det inte ens till en månads normalkonsumtion av bröd. Från början skapades dessa program för att tillfälligt ge de arbetslösa en viss minimiinkomst, mot att de arbetar i kommunala projekt, t ex parkanläggningar, men idag ses programmen som något mer eller mindre permanent. PEM/POJH-arbetarna saknar varje form av anställningstrygghet, vilket bl a innebär att den som är uppköpt snabbt avpolletteras.

FÖR ARBETSLÖSA

— Vi har lärt oss att det ur praktisk synpunkt är viktigt att ha många, små fackföreningar, som i sin tur representerar fler arbetare. De här fackföreningarna har fötts under kyrkans beskydd i de kommuner där man har progressiva präster. I de kommuner där man inte haft den tillgången är det svårt att bedriva ett arbete, då man saknar en lokal att sammanträda i eller att visa upp för arbetsinspektionen — det hela är ju också en formell historia för att bli erkända som legala fack.

Karakteristiskt för dessa fackliga organisationer, förutom att de är många, små och lokala, är också att de är intimt sammanbundna med övrigt socialt och politiskt arbete i bostadsområdena.

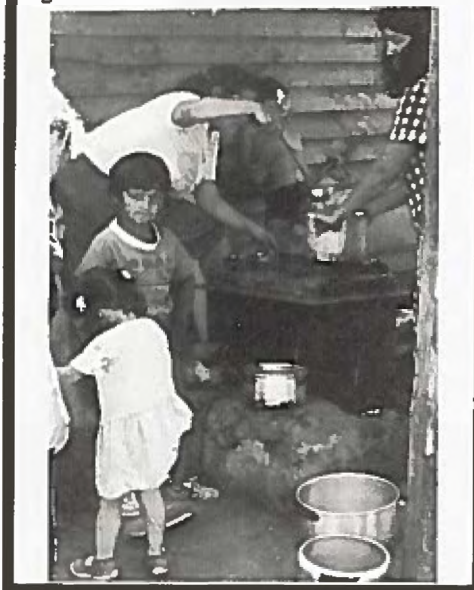
Efter många turer, där denna fackliga organisering många gånger mötts med misstro från de traditionella fackliga organisationer, är nu FESIT etablerade inom den fackliga organisationen CNT,

»La Olla Comun»

— den gemensamma grytan

Kring den gemensamma grytan samlas barnen, de arbetslösa, POJH- och PEM-arbetarna i olika »poblaciones», områden där de fattigaste bor. Ofta är det kvinnorna som tagit initiativet till mat-bespisningen. Gemensamt samlar man ihop maten, bl a genom att sälja hantverk men också genom att tigga.

All organisering i området sker kring den gemensamma grytan. Här verkar fackföreningarna för de arbetslösa i samarbete med bostadsområdets övriga organisationer.

nationella arbetarkommandot. Med detta har man nu uppnått något som alltid varit en målsättning inom fackföreningsrörelsen, men som aldrig tidigare kommit till stånd: facklig organisering av de arbetslösa.

Vilka är då de krav som de arbetslösa driver?

— Naturligtvis är det främsta kravet

rätten att bli erkända som arbetare, med vad det innebär av en värdig minimilön, socialförsäkring, fri hälsovård, organisationsrätt mm.

Sedan driver man också specifika dagskrav, som t ex tillgång till toalett, omklädningsrum och dricksvatten på arbetsplatserna, för att slippa gå och knacka på i husen som nu är fallet. Kraven varierar även mellan kommunerna, då borgmästarna sinsemellan har skilda attityder till de här arbetarna. Vissa försöker till och med inkorporera fackföreningarna i det kommunala systemet för att på så vis oskadliggöra dem, medan andra är öppet aggressiva och svartlistar och förföljer fackföreningsledarna. Nu under belägringstillståndet har flera av våra ledare blivit hotade till livet.

Varför är det nu så viktigt att organisera PEM och POJH-arbetarna och de arbetslösa?

— Jo, förutom de rent ekonomiska skälen finns det även en ideologisk sida av saken. Många arbetare som mister jobbet, och även PEM och POJH-arbetare, drivs att finna andra inkomster, t ex att bli gatuförsäljare, sälja kola och plåster på bussarna. Det för med sig att de lätt faller offer för ett individualistiskt tänkande och här kommer alltså organisationen in för att helt enkelt rädda klassmedvetandet hos dessa arbetare.

Det här arbetet med organisering är dock både komplicerat och jobbigt.

Partifolk och traditionella fackföreningsledare lyssnar storögt när vi berättar för dem om den här världen. Bristen på linje för hela den här sektorn hos de politiska partierna har försvarat vårt arbete och även förhindrat ytterligare spridning. Man har inte haft klart för sig vilken viktig roll de här arbetarna spelar, och kommer att spela i framtiden.

— För oss är det mycket enkelt. Kraven från de här sektorerna är de samma som hela folket ställer. ANNA JOHANSSON

FESIT—Federacion de Sindicatos Independientes y Transitorios PEM-POJH y Cesantes, federation av oberoende, tillfälliga fackföreningar PEM, POJH och arbetslösa

I FESIT ingår fackföreningar från kommunerna Maipu, Renca, Pudahuel, La Granja, San Ramon och Metropolitana i Santiagoregionen. Liknande fackförening finns i andra kommuner och det håller på att ske en samordning mellan dessa nationellt.

LATINAMERIKANSK ÖPPNING

Lars Gunnar Erlandsson
Brevskolan

I sin bok »Latinamerikansk öppning» beskriver journalisten och författaren Lars Gunnar Erlandsson utvecklingen i Latinamerika, från dessa indiansamhällen, den spanska och portugisiska erövringen, befrielsekrigen och fram till dagens självständiga latinamerikanska länder, dignande under trycket av vår tids kolonialism – de rika industrinationernas utplundring av tredje världens arbetskraft och naturresurser.

Demokratiska öppningar

Bokens titel syftar på de senaste årens regimskiftet i flera av de latinamerikanska länder som behärskats av brutala militärdiktaturer. Demokratiska öppningar i form av civila regeringar och legalisering av politiska partier har ägt rum i länder som Brasilien, Argentina och Uruguay.

Men Erlandsson visar hur situationen för de utblottade – gruvarbetare i Bolivia, fattigbönder i Peru, spillror av indianfolk i Brasilien – knappast har påverkats av de demokratiska öppningarna. De grundläggande sociala och ekonomiska förhållandena rubbas inte.

I Latinamerika, liksom i resten av tredje världen, är jordfrågan avgörande i kampen för att bryta det nykoloniala beroendet och vända underutvecklingen. Erlandsson ger flera exempel på hur jordreformer proklamerats utan att lämna märkbara spår efter sig. I de flesta latinamerikanska länder har lagar om omfördelning av jorden antagits, men det är bara på Kuba som en genomgripande jordreform ägt rum. I Nicaragua har flera steg tagits mot en omfattande omfördelning av jorden, men frukterna av den sandinistiska re-

volutionens sociala omvälvningar berövas befolkningen genom USAs malande krig mot landet.

Exemplet Kuba

Exemplet Kuba hade dock varit värt större utrymme i Erlandssons bok. Han nöjer sig med att konstatera att levnadsstandard, medellivslängd och hälsotillstånd hos landsbygdsbefolkningen ingensans i Latinamerika kan mätas med förhållandena på Kuba. Från denna utgångspunkt kan man belysa skillnaden mellan å ena sidan växlingar i den politiska toppen genom demokratiska öppningar, mellan vänster- och högerpolitiker osv, men med orubbade egendomsförhållanden, och å den andra grundläggande förändringar av de sociala maktförhållandena.

Denna brist, att underlåta att presentera det enda exemplet i Latinamerika på ett land som rest sig ur fattigdom och misär, understryks av Erlandssons beskrivning av ursprunget till konflikten mellan USA och det fria Kuba. Hans historieskrivning är helt enkelt en slapp återupprepning av Vita Husets egen bild: när Castro börjar visa upp sin dittills dolda kommunism av sovjetmodell reagerar USA med handelsblockad, invasionsförsök osv.

När Erlandsson tittar på Brasilien eller El Salvador ser han klassmotsättningarna, den svältande landsbygdsbefolkningen och de utländska bolagens intressen. Och det är just här som ursprunget till konflikten mellan USA och Kuba finns. USAs första ekonomiska bestraffning av Kuba kom efter juni 1959, då den första jordreformen genomfördes, vilken bl a drabbade jordar som ägdes av USA-bolag. Stegvis trappades bestraffningarna upp och stegvis svarade den kubanska regimen med motåtgärder som slutade med nationaliseringar av all USA-ägd egenom på Kuba.

Utmärkt introduktion

»Latinamerikansk öppning» är likväl en utmärkt introduktion till studier om Latinamerika. Blandningen av historiska avsnitt, beskrivningar av den aktuella politiska utvecklingen – med tyngdpunkt på Centralamerika och den södra konen – och reportage från miljonstädernas slum, intervjuer med fackliga ledare, befrielsesteologer osv, gör boken lättläst och inspirerande.

Förhoppningsvis kan denna bok, som är utgiven av Brevskolan, bidra till diskussioner och fortsatta studier kring Latinamerikas framtid, exemplet Kuba och många andra frågor.

TARAS KENTRSCHYNSKYJ

GENERALER PÅ RETRÄTT?

En antologi om den politiska utvecklingen i södra Latinamerika

TIDEN *aic* GENERALER PÅ RETRÄTT?

Antologi
Tiden/AIC

Det blåser nya vindar över stora delar av Latinamerika. Diktaturer vittrar sönder. Den fackliga rörelsen hämtar ny styrka. Generalerna är på reträtt.

»Generaler på reträtt?» är också namnet på en bok utgiven av Arbetarrörelsens Internationella Centrum, AIC, för att analysera denna utveckling.

Sammanlagt sex författare skriver var sitt kapitel. Två av dem försöker ta någon form av helhetsgrepp på utvecklingen medan övriga analyserar den konkreta händelseutvecklingen i Chile, Brasilien, Uruguay och Argentina.

Trots att diktaturena fallit i alla dessa länder utom Chile är det inte någon optimistisk bild som målas upp. Även om det mest brutala förtrycket är borta finns inget som tyder på att de nya regeringarna inom överskådlig framtid ska kunna göra något åt svälten, misären, massarbetslösheten och den ekonomiska krisen. Och i kulisserna slickar militären sina sår och väntar.

Misären består

De fyra länderkapitlen är över lag bra. Författarna är alla journalister och har länge följt utvecklingen i respektive land. De lyckas på ett enkelt språk och korta utrymmen skissa den konkreta utvecklingen i varje land med dess dramatiska händelser, människor och myller av organisationer inblandade.

Kanske bör ändå Lars Palmgrens kapitel om Chile lyftas fram framför de övrigas. Hans förmåga att fånga vardagens människor och episoder samtidigt som han analyserar det breda politiska skeendet är

redan väldokumenterat och förnekar sig inte heller denna gång.

Min huvudinvändning mot länderkapiteln gäller främst vad som saknas. Ingen av författarna tar upp möjligheten till en djupare samhällsförändring i något av länderna. Möjligheten av att gå utöver en kapitalistiskt styrd ekonomi där militärkupper och demokratiska öppningar avlöser varandra medan misären består. Och ändå finns Nicaragua!

Ut ur kulisserna

Vad som utmärker förändringen i Nicaragua är ju att sandinisterna inte nöjde sig med att köra ut Somoza och hans nationalgarde från den politiska scenen. De jagade dem vidare ut ur kulisserna, följde dem genom korridorerna för att slutligen sparka dem nedför trapporna vid entren. I Nicaragua väntar inga militärer i kulisserna för att göra come-back! Sen är det en annan sak att gårdagens militärer stryker runt husknutarna till tänderna beväpnade med vapen »Made in USA».

Vilka möjligheter finns till ett liknande revolutionärt genombrott i något av de fyra länder som »Generaler på reträtt?» behandlar? Självt vet jag inte. Men frågan förtjänar att ställas och besvaras i en bok om Latinamerika inför 1990-talet. USA-imperialismen är ändå så pass rädd för »nya Nicaragua» att de satsar mängder politisk prestige och miljarder i kontanter för att kväsa det sandinistiska exemplet.

Skuldskrisen

Det ena av de två övergripande kapitlen är en beskrivning av skuldskrisen, dess orsaker, förlopp och konsekvenser för de fyra aktuella länderna. Författare är Stefan de Vylder, och hans kapitel är på många sätt ett av de bästa i boken. Vad som ofta framställs som oändligt komplicerade ekonomiska problem, beskrivs så att vilken allmänbildad lekman som helst kan följa med.

När den svenska ekonomin, landets bruttonationalprodukt, växte med endast en procent per år i början av 1980-talet var ekonomer, politiker, företagare och fackföreningsfolk ur alla läger djupt bekymrade över konsekvenserna av denna ekonomiska kris. Nu visar de Vylder att i Chile, Uruguay och Argentina sjönk bruttonationalprodukten per capita med 11, 16,2 respektive 12 procent under tiden 1981 till 1984. Något att fundera över.

Varför militärdiktatur

Det andra översiktskapitlet är skrivet av Daniel Moore vid latinamerikainstitutet och kunde med fördel ha utgått. Dels är det rörigt och osammanhängande. Om

författaren eller översättaren bär ansvaret för detta skall vara osagt.

Daniel Moore söker orsakerna till att länderna i Latinamerika plågats så av militärdiktaturer. Han avfärdar undervecklingen som huvudförklaring. »Om det vore så, hur ska man då förklara militärdiktaturena i t ex Argentina, Chile och Uruguay, tre av de mest »utvecklade» samhällena i Latinamerika?»

Istället bör, enligt Daniel Moore, förklaringen till stor del sökas i en militärpatriotisk-krigisk ideologi som finns i de flesta länder och som hänger samman med det brutala sätt som nationerna föddes på.

Rappakalja, frestas men utbrista. Naturligtvis kan denna krigiska ideologi ha spelat en roll för tillkomsten av militärdiktaturena. Men huvudorsaken är självfallet klasskampen.

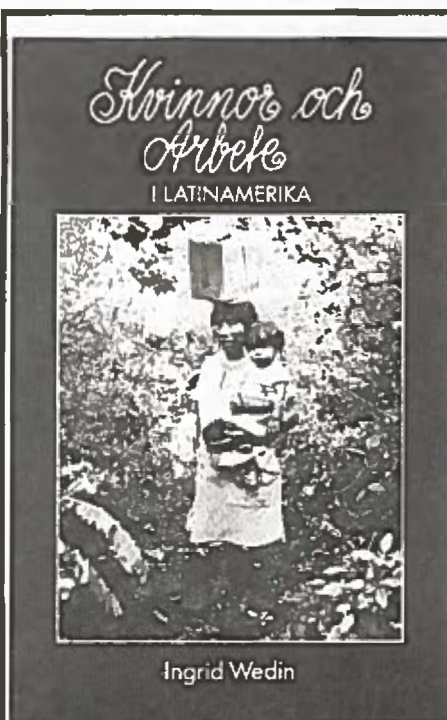
Det är oftast inte graden av fattigdom

som avgör var militärena slår till. Det är klasskampens intensitet, och den kan mycket väl bli skarpare i länder som är något mer utvecklade än de absolut fattigaste nationerna.

När klassmotsättningarna blir så akuta att de hotar det kapitalistiska samhällets själva överlevnad griper militären in med, direkt eller indirekt, stöd från borgarklassen för att stabilisera situationen. Så var det i Tyskland och Italien på 30-talet. Så var det i land efter land i Latinamerika på 70-talet!

Det ger ett smått komiskt intryck, när en person med Daniel Moores kunskaper trots så många sidor till sitt förfogande, inte förmår få fram denna slutsats. Ungefär som en mattelärare som pratar och pratar om två plus två men aldrig får ur sig att det blir fyra.

LENNART NORDSTRÖM

KVNNOR OCH ARBETE I LATINAMERIKA

Ingrid Wedin
Brevskolan

»Kvinnor och arbete i Latinamerika» (Brevskolan) är en lättläst och sympatisk översikt över dagens Latinamerika sett ur ett kvinnoperspektiv. Författarinnan, Ingrid Wedin, konstaterar visserligen vissa regionala skillnader, främst den mellan Centralamerika – Karibiska övärlden – norra Brasilien å ena sidan, och södra Latinamerika å andra sidan. Den förra har präglats av plantagesystemet och slavekonomin. Socialt har det lett till mycket lösa familjebildningar hos underklassen, där kvinnan oftast ensam ansvarar för sin

och barnens försörjning medan mannen är mera perifer. Den senare regionen, med Chile, Argentina och Uruguay som exempel, har präglats av den stora immigrationen från Europa runt sekelskiftet, med en politiskt medveten arbetarklass, starkare familjebildningar, flera utbildade kvinnor och större medelklass.

Trots dessa mycket generaliserade regionala skillnader finner författarinnan dock att förhållandena är mycket likvärdiga för de latinamerikanska kvinnorna oberoende av land, men helt beroende av vilken socialgrupp eller samhällsklass kvinnan tillhör.

Boken inleds med en kort bakgrund i form av en historisk tillbakablick över det spanska arvet samt en beskrivning av de faktorer som styr utvecklingen i dagens Latinamerika: den ojämna jordfördelningen, klyftan mellan stad och landsbygd, analfabetismen, korruptionen, militären, kyrkan, råvaruproduktionen - färdigvaruimporten samt beroendet av USA.

Dystert kvinnopanorama

Den ojämförligt största gruppen bland de yrkesarbetande kvinnorna (40 procent) arbetar som hembiträden - muchachas. Deras levnadsförhållanden är fruktansvärda, och de exploateras på många olika sätt. De kommer oftast från de fattigaste skikten på landsbygden.

Medelklasskvinnorna har oftast yrkesutbildning eller universitetsutbildning. De arbetar sällan efter giftermålet trots den stora möjligheten att få hjälp i hemmet. Merparten av alla de yrkesverksamma kvinnorna är mellan 20-24 år.

På det politiska fältet har det varit praktiskt taget omöjligt för kvinnor att tränga sig in. ▶

► Jordreformen i olika länder har aldrig räknat med kvinnorna som möjliga jordägare eller kvalificerade lantarbetare, trots att de ofta i praktiken är familjeöverhuvuden.

De enda undantagen från detta dystra kvinnopanorama utgörs förstas av Kuba och Nicaragua. Där har genomgripande samhällsförändringar förbättrat kvinnornas vardagsliv (bostäder, utbildning, sjukvård) samt öppnat arbetsmarknaden för dem. Familjelagstiftning och jordreformer har också gynnat kvinnan. Dock har situationen inte nämnvärt förbättrats vad gäller attityder och den dubbla arbetsbördan (yrkesliv plus hela det tunga hemarbetet). Författarinnan menar dock att det ändå är en skillnad eftersom de styrande är medvetna om problemen och orättvisorna och försöker göra något åt dem.

Olika kvinnorörelser

Ett kapitel ägnas en intressant översikt över kvinnokamp i Latinamerika då och nu. Liksom i Europa och USA fanns en kvinnlig rösträttsrörelse från mitten/slutet av 1800-talet, främst bland välutbildade och välplacerade medelklasskvinnor. Det dröjde dock mycket länge i Latinamerika innan kvinnor fick rösträtt, exempelvis först 1947 i Perons Argentina och 1953 i »revolutionens» Mexico. Under de senaste 10-15 åren har en ny liknande kvinnorörelse uppstått i medelklassen, med inspiration från den amerikanska kvinnorörelsen. Författarinnan har dock inte mycket till övers för dessa kvinnor som fortfarande har möjlighet att yrkesarbeta tack vare att andra kvinnor, hembiträderna, förslavas.

En annan samtida kvinnorörelse i Latinamerika som författarinnan beskriver med stor respekt är »Centros de Madres» (ung. husmorsföreningar). De initierades ofta av kyrkan och välgörenhetstanter från överklassen, men agerar till exempel i dagens Chile och Bolivia med självständighet och medvetenhet.

Som en tredje typ av kvinnorörelse räknar författarinnan de mödrar som protesterar mot den fysiska förintelsen av barn och barnbarn, »de galna mödrarna», som finns främst i Argentina, men även i Centralamerika.

Jag tycker att boken mycket väl kan fungera som en grundbok i en studiecirkel. Det kan faktiskt vara ett bra pedagogiskt grepp att renodla ett perspektiv. Sedan kunde ju det hela knytas ihop med en jämförelse av kvinnoförtrycket i ett i-land som Sverige, men så långt har författarinnan inte sträckt sig. Fast det kan man ju lägga till själv.

KARIN WAHLGREN

NICARAGUA MÅSTE ÖVERLEVA !

Under hösten har 41 svenska organisationer samlats i en kampanj för Nicaraguas rätt till fred och oberoende.

Kampanjen hade sin tyngdpunkt i en aktionsvecka mellan den 8 och 15 november. På ett trettio-tal orter runt om i Sverige hölls då opinionsmöten, insamlingsaktioner och demonstrationer.

Under aktionsveckan reste nicaraguanskan Luisa Amelia Castillo och amerikanskan Marilyn Gordon runt i Sverige. Marilyn Gordon tillhör den amerikanska fredsrörelsen Witness for Peace, en kristen gräsrotsrörelse som slåss mot Reagans orättfärdiga Centralamerikapolitik.

Störst uppmärksamhet gjorde kampanjen i Göteborg där aktionsveckan sammanföll med ett ekumeniskt arrangemang kring den nicaraguanska bonde-mässan. Lördagen den 15 november uruppfördes den på svenska i Annedalskyrkan, med deltagande av åtta Göteborgskörer och mässans kompositör Carlos

Mejia Godoy. Två fullsatta föreställningar och en otrolig stämning rapporterades därifrån.

Ett led i kampanjen har varit att samla in pengar för att i Sverige trycka upp skolböcker till de nicaraguanska eleverna i årskurs 4. Med stöd från andra organisationer hoppas man inom kampanjen få ihop tillräckligt med pengar för att kunna trycka samtliga böcker i spanska, matematik och naturkunskap för en årskull.

Insamlingen pågår till i februari och postgirot är 82 74 41 - 1.

SVANTE SANDBERG

Följande organisationer står bakom kampanjen »Nicaragua måste överleva»:

APK, Brödet och Fiskarna, Chilekommitten, Framtiden i våra händer, Förbundet för Kristen Humanism och samhällssyn, Föreningen Emmaus, Föreningen Svenska Ulands-volontörer, Grenadakommitten, Guatemalagrupperna i Sverige, ILAC, IKFF, Kristna Fredsrörelsen, KU, Kulturgruppen Wiwilli, Kyrkans Ungdom, Metodistkyrkans ungdom, Miljöförbundet, Miljöpartiet de Gröna, Kyrkornas U-forum, SAMCA, Socialistiska Partiet, Solidaritetspartiet, Svalorna, Svensk-Filippinska Föreningen, Svensk-Kubanska föreningen, Svensk Volontärsamverkan, Svenska Fredskommitten, Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen, SHSTF, SKV, Svenska Spanienfrivilligas kamratförening, Sveriges Kommunistiska Ungdomsförbund, Sveriges Kristna Socialdemokraters Förbund, Sveriges Kristna Ungdomsråd, Sveriges Socialdemokratiska Kvinnoförbund, SSU, Ungsocialisterna, UBV, Utrikespolitiska föreningarnas FN-förbund, Vänkskapsförbundet Sverige-Nicaragua och VPK.

mormödrarna på plaza de mayo

I snart tio år har mormödrarna på Plaza de Mayo i Buenos Aires arbetat för att återfinna barn som försvann under åren med militärjuntan i Argentina. Det kan gälla barn som fötts i fångenskap sedan deras mödrar gripits och förts till fängelser eller koncentrationsläger.

Barn som har kidnappats eller fötts i fängelse och sedan givits som »krigsbyte» till militärer och poliser som inte kunnat få egna barn.

– Det är svårt att säga vad regeringens passivitet beror på.

María de Mariani ser trött ut när hon svarar på frågan varför den nya demokratiska regeringen i Argentina ingenting gör för att hjälpa far- och mormödrarna på Plaza de Mayo att återfinna sina barn.

Frågan har María de Mariani och hennes systrar i föreningen »Abuelas de Plaza de Mayo» ställt sig otaliga gånger sedan Alfonsín valdes till president 1983 och Argentina var berett att göra upp med sex års militärdiktatur. Är det en medveten politik från regeringens sida eller är den rädd för att stöta sig med polisen och militärkåren? Många av de försvunna barnen har nämligen återfunnits hos höga polis- och militärbefäl.

María de Mariani, ordförande i »Abuelas de Plaza de Mayo», och Estela de Cadotto, vice ordförande, besökte Sverige i slutet på september för att berätta om sitt tidsödande men angelägna sökande.

Rövades bort

Sedan föreningen startade 1977 på just Plaza de Mayo, torget framför presidentpalatset i Buenos Aires, har föreningen återfunnit 39 barn av 200 som anmälts som försvunna. De rövades bort med sina föräldrar under diktaturen 1976-83 eller föddes i fångenskap. I »det smutsiga kriget», som det kallas, försvann 30 000 människor.

Förmodligen finns det ytterligare lika många som släktingar inte vågat anmäla, eller som inte saknas av någon. Av dessa 39 barn är det konstaterat att fyra mördats och en liten flicka blivit skenbegravd och alltså hålls gömd någonstans.

När föreningen lyckats lokalisera det försvunna barnet, ofta via tips från allmänheten, startar en långdragen process för att på juridisk och medicinsk väg återbörda barnet till sina släktingar. I regel finns inte barnets föräldrar i livet.

– För att via domstolar få en fosterhemsplacering eller adoption upphävd, har det krävts starka och övertygande bevis på att barnet inte tillhör den familj det befinner sig i. Problemet har varit att bevisa släktskap utan föräldrarna i livet, berättar María de Mariani.

– Vi vände oss utomlands för att få hjälp med blodanalysmetoder som skulle kunna bevisa även avlägsen släktskap, vi litade inte på våra inhemska experter. Nu finns metoden, och hundratals familjer deltar i undersökningarna för att upprätta en bank med genetiska uppgifter. De försvunna barnen ska i framtiden själva kunna ta reda på sitt ursprung.

I de fall barnen finns hos människor som medvetet rövat barnen från deras föräldrar, håller de fast vid lögnen om att det är deras barn, och de kanske flyr, inom landet eller utomlands.

Torterare tog barnet

– Det är i regel poliser och militärer som har varit direkt inblandade i bortrövandet, torterandet och dödandet av barnens föräldrar. Barnens ursprung avslöjar deras eget blodiga förflutna, säger María de Mariani.

I de fall barnen, som är föräldralösa, blivit påtvingade ett par makar blir det i regel en odramatisk lösning. De föräldrarna finner sig i att lämna barnet ifrån sig och flyr aldrig.

– På det sättet kan barnet få två familjer och det har också hänt, att barnet blivit kvar hos sina fosterföräldrar, därför att ingen släkting har kunnat ta hand om det, säger María de Mariani.

Men principen är att barnen ska lämnas tillbaka till sina föräldrar, mor- far- föräldrar eller andra anhöriga. På den punkten är María de Mariani mycket bestämd.

– Barnen befinner sig i en pervers situation. De är stulna och deras identitet ändrad. Hela deras liv är grundad på lögn. Och barnen anar att de inte hör hemma där de är. Alla barnen mår psykiskt dåligt.

– Därför har det blivit en stor lättnad för dem att få reda på sitt ursprung och få tillbaka sin »riktiga» familj. Familjebanden är mycket viktiga i Argentina.

Föreningen har en läkar- och psykologgrupp, vars uppgift är att hjälpa barnet komma tillbaka till sin familj och underlätta anpassningen för båda parter.

Återfunnits

På det här sättet har 18 försvunna barn återfunnits och kommit tillbaka till sin familj, antingen det är föräldrar, far- mor- föräldrar, mostrar, farbröder eller kusiner.

– Även om regeringen är passiv vet vi att vårt arbete har stort stöd ute i världen, säger María de Mariani. FN, kyrkliga organisationer, människorättsorganisationer, Amnesty och andra humanitära organisationer ger oss ekonomiskt och moraliskt stöd. Och det behövs – det är många som skulle vilja se att vårt sökande upphörde.

I Sverige stöder Rädda Barnen far- och mormödrarna på Plaza de Mayo sedan 1982.

INGEMAR KARLSSON

Kärlek i kolerans tid

av Gabriel García Márquez

»Kärlek i kolerans tid» är en fantastisk och storslagen berättelse om kärlek och åldrande.

Boken har nyligen kommit ut på Wahlström & Widstrands förlag och är översatt av Peter Landelius.

En dag i slutet av 1800-talet i en liten stad i Colombia kommer den unge Florentino Ariza till Lorenzo Dazas hus för att leverera ett telegram. Han får syn på dennes dotter Fermina och blir genast hopplöst förälskad. Föga anar han då att det är början på mer än 50 års väntan. Han börjar en blyg men outtröttlig uppvaktning. Till slut får han gensvar hos Fermina och de inleder en intensiv brevväxling, som när vi kommer in i handlingen just avslöjats av Ferminas far. Han söker upp Florentino på telegrafkontoret.

Florentino Ariza hade inte återfått andan förrän Lorenzo Daza tog honom i armen och ledde honom över Plaza de la Catedral till valven utanför Cafe de la Parroquia och bjöd honom sitta ned på terrassen. Det fanns inga andra kunder så dags på dagen, och en svart matrona skurade stenläggningen i den väldiga salen med dess spruckna, dammiga fönsterrutor, vars stolar fortfarande stod upp och ned på marmorborden. Florentino Ariza hade ofta sett Lorenzo Daza sitta där och spela kort och dricka vin på fat med asturianerna från torget, medan de skrek och grälade om andra kroniska krig som inte var våra. I medvetande om kärlekens ödesmakt undrade han ofta hur det skulle bli när han förr eller senare måste möta honom, vilket ingen mänsklig makt kunde hindra för det stod skrivet sedan urminnes tider i deras öden. Han tänkte sig det som en ojämn kamp, inte bara därför att Fermina Daza varnat honom i breven för sin fars stormiga temperament utan därför att han själv märkt att hans ögon verkade ilska också då han gapskrattade vid spelbordet. Hela han var en hyllning åt plumpheten: den vulgära buken, det eftertryckliga talet, de lodjursliknande polysongerna, de grova händerna med ringfingret hopklämt av opalringen. Hans enda förmildrande drag, som Florentino Ariza kände igen så snart han såg honom gå för första gången, var att han rörde sig lika hindlikt som sin dotter. Men när han pekade på stolen för att han skulle sätta sig verkade han inte lika rå som tidigare, och han återfick andan när han bjöd honom att dricka ett glas anisbrännvin. Florentino Ariza hade aldrig druckit det klockan åtta på morgonen, men han accepterade tacksamt, för han var i starkt behov av det.

Lorenzo Daza tog mycket riktigt inte mer än fem minuter på sig för att ge sina skäl, och det gjorde han med en så avväpnande uppriktighet att han till slut gjorde Florentino Ariza alldeles förvirrad. Vid sin hustrus död hade han tagit på sig en enda föresats: att göra dottern till en fin dam. Vägen var lång och oviss för en mulásnehandlare som varken kunde läsa eller skriva, och vars rykte som boskapstjuv inte var lika bevisat som det var utbrett i hela provinsen San Juan de la Cienaga. Han tänkte en åsnedrivarcigarr och klagade: "Det enda som är värre än dålig hälsa är dåligt rykte." Emellertid, sade han, låg den verkliga hemligheten i hans rikedom däri att ingen av hans mulásnor arbetade så mycket och så målmedvet-

tet som han själv, också i de bittraste krigstider, när byarna låg i aska i gryningen och fälten föröddes. Fastän dottern aldrig fått reda på hans planer för hennes framtid, uppförde hon sig som en entusiastisk medhjälpare. Hon var intelligent och metodisk, till den grad att hon lärde far sin läsa så snart hon själv lärt sig det, och vid tolv års ålder hade hon så mycket levnadsvett att hon skulle ha klarat hushållet utan att behöva faster Escolastica. Han suckade: "Hon är en prima mulásna." När dottern gått ut folkskolan med högsta betyg i alla ämnen och premium på avslutningen, förstod han att San Juan de la Cienaga blivit för trångt för hans drömmar. Då sålde han ut sina egendomar och sina djur och flyttade med förnyad dådlust och sjuttio-tusen pesos i guld till denna förfallna stad med sin maskstungna glans, där ändå en vacker kvinna med gammaldags uppfostran fortfarande kunde födas på nytt med hjälp av ett gott parti. Florentino Arizas intrång hade blivit ett oförutsett streck i räkningen för dessa rosenröda planer. "Så jag har kommit hit för att be er om en tjänst", sade Lorenzo Daza. Han doppade cigarrändan i anisbrännvinet, sög på den utan rök och avslutade med plågad röst:

– Stå inte i vägen för oss.

Florentino Ariza hade lyssnat medan han klunkvis drack sitt anisbrännvin, så fångad av berättelsen om Fermina Dazas förflutna att han inte ens undrade vad han skulle säga när han blev tvungen att svara. Men när stunden var inne förstod han att vad han än sade, skulle det avgöra hans öde.

– Har ni talat med henne? frågade han.

– Det har ni inte med att göra, sade Lorenzo Daza.

– Jag frågar, sade Florentino Ariza, därför att det är hon som ska bestämma tycker jag.

– Kommer inte på fråga, sade Lorenzo Daza. – Det här är en sak karlar emellan och den ska göras upp karlar emellan. Tonen hade blivit hotfull, och en gäst vid ett grannbord vände sig om och tittade på dem. Florentino Ariza talade med svagare röst men så bestämt som han någonsin kunde:

– I vilket fall som helst, sade han, kan jag inte svara utan att veta vad hon tycker. Det vore ett svek.

Då lutade sig Lorenzo Daza bakåt i stolen med röda, fuktiga ögonlock, och vänstra ögat snurrade runt och skelade häftigt. Även han sänkte rösten.

– Tvinga mig inte att skjuta er, sade han.

Florentino Ariza kände hur hans inälvor fylldes av kall fradga. Men han darrade inte på rösten, för även han kände sig vägledad av den Helige Ande.

– Skjut mig då, sade han med handen på bröstet. – Det finns ingen större ära än att dö för kärleks skull.

Lorenzo Daza blev tvungen att se på honom från sidan, som en papegoja, för att få syn på honom med sitt skelande öga. Han uttalade inte ordet utan det lät som om han spottade ut det stavelse för stavelse:

– Hor-un-ge!

Samma vecka tog han med sig dottern på glömskans färd. Han gav henne ingen förklaring, stormade bara in i hennes sovrum med mustascherna smutsiga av ilska blandad med tuggtobak och befalld henne att packa. Hon frågade vart de skulle, och han svarade: "Till döden." Skrämd av svaret som lät alltför sannolikt försökte hon sätta sig emot med samma mod som de föregående dagarna, men han tog av sig bältet med det massiva kopparspännet, rullade ihop det i näven och slog en snärt i bordet som genljöd i huset som ett gevärsskott. Fermina Daza var medveten om sin styrkas räckvidd och begränsning, så hon gjorde i ordning ett knyte med två sävmattor och en hängmatta och två stora koffertar med alla sina kläder, övertygad om att detta var en resa utan återvändo. Innan hon klädde på sig stängde hon in sig i badrummet och hann skriva ett kort avskedsbrev till Florentino Ariza på ett blad från toalettpappershållaren. Sedan klippte hon av hela flätan i nacken med trädgårdssaxen, rullade in den i ett sammetsetui med guldbroderier och skickade det till honom tillsammans med brevet.

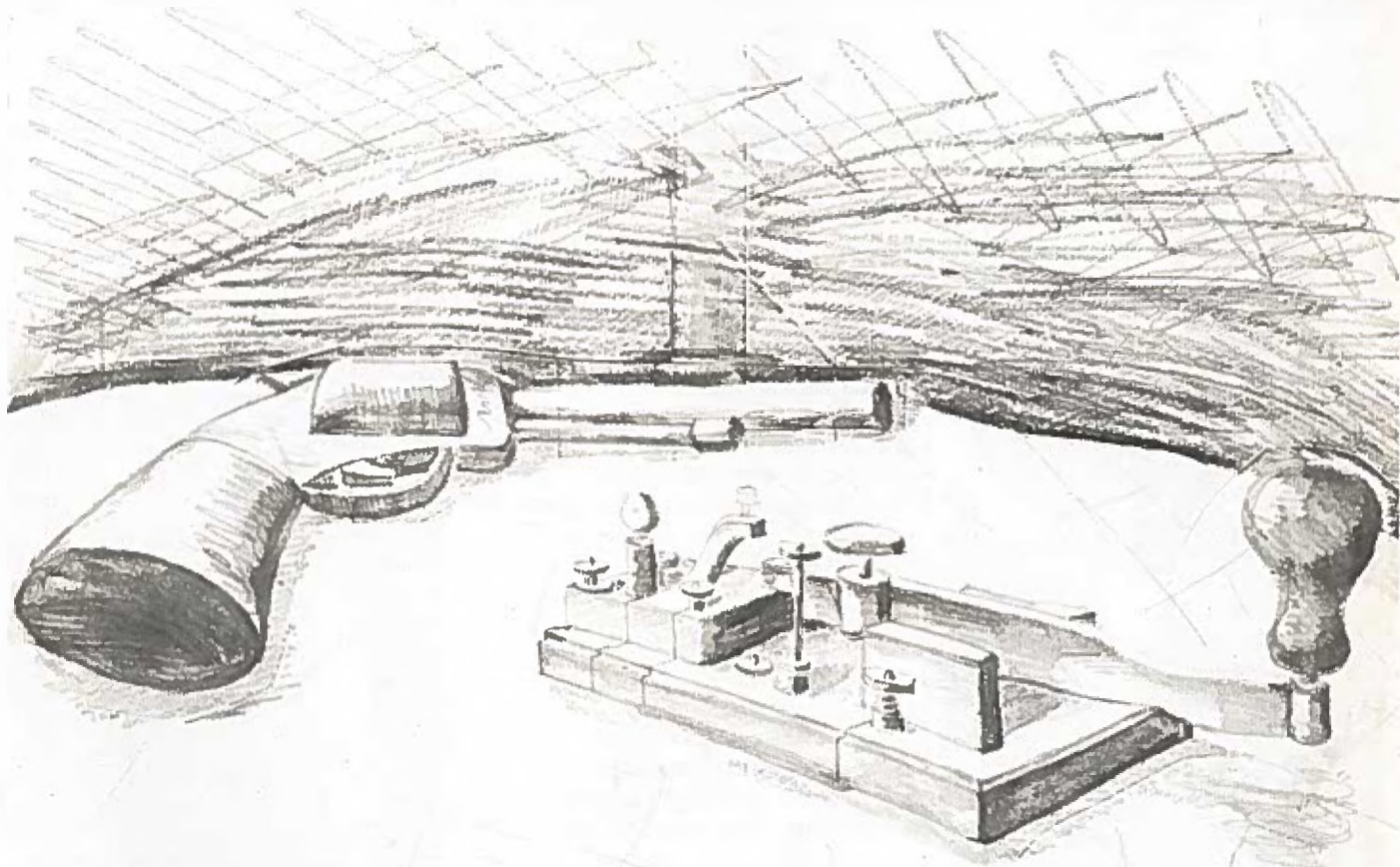
Det blev en vansinnesfärd. Bara den inledande etappen med en karavan av andinska mulåsnedrivare varade elva dagar på mulåsnerbygg längs kornischvägarna i Sierra Nevada, utpinade av naket solsken eller genomblöta av de horisontella oktoberregnen, och nästan ständigt med andedräkten förstenad av stupens sövande ånga. På tredje dagen blev en mulåsna tokig av bromsarna och störtade med sin ryttare och drog med sig hela den hopbundna klungan, och tjutet från mannen och hans klase av sju djur studsade vidare längs branter och bergspass i flera timmar efter katastrofen och fortsatte att eka i årtal i Fermina Dazas minne. Hela hennes bagage försvann med mulåsnorna, men i det månghundraåriga ögonblick som fallet varade tills det skräckslagna tjutet slocknade mot botten tänkte hon inte på den stackars döde mulåsnedrivaren eller på de krossade packdjuren, utan på vilken otur det var att hennes egen mulåsna inte varit bunden vid de andra.

Det var inte första gången som hon red, men skräcken och resans oräkneliga vedermödor skulle inte ha tyckts henne så bittra om det inte varit för vissheten att hon aldrig mer skulle få återse Florentino Ariza eller finna tröst i hans brev. Från resans början hade hon inte sagt ett ord till sin far, och denne

var så omtumlad att han knappt sade det nödvändigaste, eller också skickade han hälsningar med mulåsnedrivarna. När de hade tur hittade de något värdshus där man serverade lantlig mat som hon vägrade äta och hyrde ut tygsängar som var genomdränkta med sur svett och urin. Det vanligaste var dock att de fick tillbringa natten i indianhärbergen, offentliga sovplatser i det fria som byggts vid väggkanten med gaffelformade bjälkar och tak av palmblad, där alla vägfarande hade rätt att stanna till gryningen. Fermina Daza lyckades inte sova en enda natt rakt igenom, där hon svettades av skräcken och i mörkret hörde det tysta tassandet av resenärer som band sina djur vid bjälkarna och hakade upp sina hängmattor bäst de kunde.

Mot kvällen, när de första började anlända, låg platsen öppen och stilla, men om morgonen var den förvandlad till en festplats med ett gytter av hängmattor på olika höjd och *aruaco*-indianer från bergen som sov på huk och bråkandet från bundna getter och bråket från stridstupporna i sina faraoniska spjälkorgar och den flåsande stumheten hos bondhundarna som fått lära sig att inte skälla på grund av krigets faror. Sådana umbäranden var välbekanta för Lorenzo Daza, som drivit sitt geschäft i området under halva sitt liv och nästan alltid träffade på gamla vänner i gryningen. Fiskstanken från laster av saltade malar i förening med den dåliga aptit som kommer sig av saknad gjorde så småningom slut på hennes matvanor, och om hon inte blev galen av förtvivlan var det för att hon ständigt fann tröst i minnet av Florentino Ariza. Hon tvivlade inte på att detta var glömskans land.

En annan ständig skräck gällde kriget. Från resans början hade man talat om risken att stöta på spridda patruller, och mulåsnedrivarna hade lärt dem olika sätt att ta reda på vilken sida de tillhörde för att kunna uppträda i enlighet därmed. Det var vanligt att stöta på en patrull ridande soldater under befäl av en officer, som skötte anskaffningen av nya rekryter genom att fånga dem med lasso i flykten som ungtjurar. Utmattad av alla fador hade Fermina Daza glömt just denna som tyckts henne mer legendarisk än omedelbart hotande, tills en natt en patrull av okänd tillhörighet tillfångatog två av resenärerna i sällskapet och hängde dem från en klockstapel inte långt från härberget. Lorenzo Daza hade ingenting med dem

III: Jan Volny

att göra, men han lät skära ned dem och gav dem en kristlig begravning som en gård av tacksamhet för att han undslupit deras öde. Det hade han allt skäl till. Angriparna hade väckt honom med en bössmykning i magen, och en trashank till anförare med röksvärtat ansikte lyste på honom med en lykta och frågade om han var liberal eller konservativ.

– Varken det ena eller det andra, sade Lorenzo Daza. – Jag är spansk undersåte.

– Vilken tur! sade anföraren och tog avsked av honom med armen utsträckt. – Leve konungen!

Två dagar senare kom de ner på den lysande slätten där den glada byn Valledupar vilade. Där fanns tufffäktningar på gårdarna, dragspelsmusik i gathörnen, ryttare på fullblod, raketer och klockklang. Man höll på att bygga ett väldigt fyrverkeri. Fermina Daza lade inte ens märke till festligheterna. De tog in hos hennes morbror Lisimaco Sanchez, som kommit dem till mötes på kungsvägen i spetsen för en bullrande ryttarskara av ungdomliga släktingar på de mest renrasiga djuren i hela provinsen och fört dem längs bygatorna genom sprakande fyrverkerier. Huset låg vid Plaza Grande bredvid en lappad kyrka från kolonialtiden och liknade snarast ekonomibyggnaden på en lantegendom med sina rymliga, mörka utrymmen och sin svale med lukt av varm sockerrörssaft framför en fruktträdgård.

Så snart de stutit av i stallet blev finrummen överfyllda av otaliga okända släktingar som plågade Fermina Daza med sin outhärdliga, översvallande hjärtlighet, ty hon var oförmögen att tycka om någon annan i hela världen, flådd i ändan, halvdöd av trötthet och lös i magen, och det enda hon längtade efter var en stilla plats att gråta på. Hennes kusin Hildebranda Sanchez, två år äldre än hon och lika majestätiskt högdragen, var den enda som förstod hennes tillstånd så snart hon såg henne första gången, ty även hon förtärdes av en oförfägen kärleks glöd.

När det blev kväll ledde hon henne till det sovrum de skulle dela, och hon kunde inte förstå hur hon kunnat överleva med sådana ridsår i baken. Med hjälp av sin mor, en ömsint kvinna som var så lik sin man att de såg ut att vara tvillingar, beredde hon ett sittbad och lindråde svedan med arnikakompresser medan dånet från fyrverkeriet utanför skakade husets grundvalar.

Framåt midnatt gick gästerna sin väg, byfesten skingrades i ett antal spridda grupper och kusin Hildebranda lånade Fermina Daza en nattskjorta av madapolam att sova i och hjälpte henne att lägga sig i en säng med mjuka lakan och djunkuddar som med ens ingav henne panik i stället för lycksalighet. När de till slut blev ensamma i sovrummet, reglade hon dörren och tog fram ett lackerat brunt kuvert med Telegrafkompaniets stämpel som legat under sängbotten. Fermina Daza behövde bara se kusinens strålande skälmska min för att hennes hjärtas minne skulle vibrera av de vita gardeniomias tankfulla doft, innan hon slet upp lacksigillet med tänderna och plaskade vidare till gryningen i det tårfyllda träsket av elva översvallande telegram.

Då förstod hon. Innan han anträtt färden hade Lorenzo Daza begått misstaget att telegrafiskt meddela sin sväger Lisimaco Sanchez, och denne hade i sin tur vidarebefordrat nyheten till sin omfattande och snåriga släkt som var utspridd i ett stort antal byar och samhällen i provinsen. Så Florentino Ariza fick inte bara reda på hela färdvägen utan kunde också upprätta ett vidsträckt broderskap av telegrafister för att följa Fermina Daza i spåren ända till det sista härbärget i Cabo de la Vela. Därmed kunde han upprätthålla en intensiv kontakt med henne så snart hon anlät till Valledupar, där hon stannade i tre månader, till resans slut i Riohacha ett och ett halvt år senare, när Lorenzo Daza tog för givet att dottern till slut hade glömt och beslött återvända hem.

Ill: Jan Volny

AMERIKANSK FILM OM EL SALVADOR

För några år sedan skickade världens TV-stationer ut filmbilder från San Salvador som ruskade om tittarna. Vi fick se o-beväpnade civila som förtvivlade försökte fly in i katedralen undan en svärm av kulor. När massakern var över låg många döda och sårade kvar.

Dessa dokumentära bilderna inleder Oliver Stones film »Salvador». Från att ha fyllt hela filmduken glider massakerbilderna in i en TV-ruta och vi ser det hela genom Peter Boyles (mycket övertygande spelad av James Woods) ögon. Boyle är en försupen och nerdekad krigskorrespondent, hans glansdagar är förbi men nu ser han sin chans: El Salvador, det lilla centralamerikanska landet, kan vara något för en nyhetssökande reporter.

Tillsammans med discjockeyn Dr Rock tar Boyle bilen från Kalifornien och kör söderut. Och så för Oliver Stone på ett enkelt sätt oss in i infernot El Salvador 1980-81. Visserligen påpekas att personerna är påhittade, men de är ändå

lätta att identifiera och händelserna så verkliga de kan bli i en spelfilm (att spela in film i El Salvador hade naturligtvis varit omöjligt så därför har man valt Mexico).

Att göra en spelfilm om verkliga händelser så den griper tag i åskådaren är en svår konst, men Oliver Stone har lyckats mycket bra.

Här mördas ärkebiskop Oscar Romero av extremhögern vars ledare Roberto D'Aubuisson betraktar kristdemokraterna som kryptokommunister. Samma döds-skvadroner avrättar fyra nunnor från USA. Två händelser som väckte bestörtning och vrede i hela världen. Men Oliver Stone låter oss också möta de anonyma offren för extremhögerens terror: tusentals fattiga salvadoraner.

Efter två timmar är filmen slut och omtumlad ser man eftertexterna rulla förbi. Oliver Stone påminner oss där om att det är samma regim som styr El Salvador idag och att denna regim är en av de största mottagarna av militärt bistånd från USA.

»Salvador» är en film man inte skall

missa och det vore synd om den inte fick en stor publik i Sverige.

ULF B ANDERSSON

BOKBÅL

15 000 ex av Garcia Marquez senaste bok »Miguel Littins äventyr i Chile» har beslagtogs i Santiago och skall brännas. Boken handlar om hur filmregissören Miguel Littin lurade myndigheterna och under sex veckor utan tillstånd återvände till Chile och filmade underjordiskt (i början av 1985).

»Allende, en orubblig demokrat» är en bok, som Moy Tohá, änka efter en av Allendes försvarsministrar, och Isabel Letelier, Orlando Leteliers änka, har skrivit om Allendes liv och karriär. Alla exemplaren har konfiskerats i Chile.

EMMAUS

Emmaus i Sundsvall skall flytta in i nya arbetslokaler och behöver fler arbetskamrater. Lön 5 000 kr/mån. Hör av er till Emmaus, tel. 0606/11 82 20

AFFÄRER MED CHILE

Det finska gruvbolaget Outokumpu har lovat ordna ett lån på 200 miljoner mark (ca 260 milj kr) till Chile för att finansiera ett gruvprojekt som totalt kommer att kosta 1,2 miljarder dollar. På det här sättet ämnar man försäkra sig om att få tillgång till kopparn från La Escondida-gruvan som chilenerna vill bygga. Det finska företaget deltar inte i arbetet, inte heller i finansieringen, utan hjälper »bara» till att skaffa lånen på den internationella finansmarknaden. Det slutliga beslutet tas först i vår. Det är en het politisk fråga: kan Outokumpu överhuvudtaget göra affärer med Chile och köpa koppar därifrån?

La Escondida är en av världens största kopparfyndigheter. Man vill börja bryta malm där 1991.

Outokumpu har problem att få tillräckligt med koppar (20 000 ton/år). Man importerar koppar till Finland från Sverige, Norge, Chile och Polen. Outokumpu köpte upp Svenska Metallverken och Wirsbo-konsernerna, och gjorde en överenskommelse om att köpa Viscaria-koppargruvan. Totalt har Outokumpu 15 000 anställda, varav 6 000 utomlands, i Sverige 4 000.

Källa: Helsingin Sanomat

VI KAN BERÄTTA ...

att det är tillåtet att gå i en demonstration med en docka som föreställer Pinochet upphängd i en strypsnara. Svea hovrätt friade den person som i tingsrätten dömts till böter för »förargelseväckande beteende» för detta.

att det gick bra för fotografen Hector Gamboa som vi skrev om i förra numret av Chilebulletinen. Han befinner sig utom fara på en flyktförläggning i Sverige.

Hector Gamboa greps av CNI, säkerhetspolisen i juli och torterades, för att han hade spridit bilder från vad som händer i Chile. När han släpptes fri fann han sin fotoateljé nedbrunnen till grunden, han fruktade för sitt liv och gick under jorden.

RÄTTELSE:

Det finns ett viktigt sakfel i artikeln om Guatemala i förra numret av Chilebulletinen. Gerillagruppen ORPA har alltid jobbat underjordiskt. I artikeln står att de jobbat öppet. ORPA har klarat sig relativt bra på grund av sin mycket hemliga struktur och osynliga folkliga stöd. (Vi skyller på Tryckfels-Nisse)

TALLER LONQUEN

Unikt musikaliskt initiativ i exil

Inför den 11 september 1986 utkom musikkassetten »Cuando llegues libertad» (När friheten kommer). Vi har talat med en av musikerna.

– Produktionen av kassetten har gett oss latinamerikanska musiker och artister i exil en rik erfarenhet, säger Claudio Yáñez. Under cirka ett års tid har vi i musikverkstaden Taller Lonquén arbetat för att få fram kassetten.

– Det har varit ett kollektivt arbete med nya erfarenheter. Vi har helt enkelt satt musik till de politiska fångarnas poesi. Texterna har vi fått direkt från fångelserna i Chile och musiken har inspirerats av olika musikstilar, som »canto nuevo», latinamerikanska- och centralamerikanska rytmer.

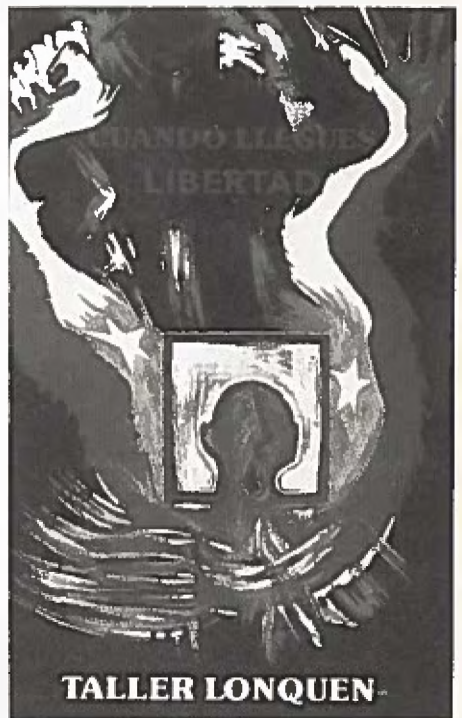
Att man på detta sätt kunnat sprida de politiska fångarnas egna tankar är något helt nytt som fyllt det dubbla syftet att utveckla kulturen och solidariteten i exil.

– Och vinsten från försäljningen av kassetten går direkt till de politiska fångarnas egen organisation i Chile. På så sätt blir vårt kulturella och musikaliska arbete till ett verkligt stöd i solidaritet med de politiska fångarna.

Musikkassetten har tillkommit genom ett samarbete mellan Taller Lonquén och Chile Democrático med stöd av ABF.

Rekommenderas varmt!

Kassetten kostar 50 kronor och beställs genom att sätta in pengar på postgiro 13 05 42 - 4 till Kampanjen för de politiska fångarna i Chile. Kassetten åtföljs av ett texthäfte på svenska.

TALLER LONQUEN

JA KOMMISSARIEN, DET ÄR
DEN GAMLE TJOCKISEN SOM
KOMMER VARJE ÅR.... OCH DET
ÄR SAMMA ANKLAGELSE.....
HAN KÖR OMKRING I ETT FORDON
SOM DRAS AV DJUR, BRYTER MOT
UTGÅNGSFÖRBUDET, UPPFÖR
SIG MISSTÄNKT KLOCKAN
TOLV PÅ NATTEN.... OCH
GÖR SIG SKYLDIG
TILL MUTFÖRSÖK...

